

ΤΟ ΝΟΗΜΑ ΤΗΣ ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΑΣ ΩΣ ΤΟΥ ΚΑΤΕΞΟΧΗΝ ΔΩΡΟΥ ΣΤΟ ΚΑΤΑ ΙΩΑΝΝΗ¹

Σωτήριος Δεσπότης*

Καθηγητής Πανεπιστημίου,
Θεολογική Σχολή Αθηνών

Περίληψη:

Το Κατά Ιωάννη, μεταθέτοντας τα ευχαριστιακά λόγια στο κεφ. 6, δίνει εξαιρετική έμφαση στο γεγονός ότι η θεία Κοινωνία της σάρκας είναι ζωτικής σημασίας για το να είναι κάποιος μαθητής του Υιού. Ταυτόχρονα στο κεφ. 13 «διορθώνει» κάθε ατομοκεντρική σακραμεταλιστική παρεξήγηση. Δεν σώζει αυτόματα η θεία μετάληψη, εάν κάποιος (α) δεν εξευτελίσει εαυτόν με το να νίψει πόδες (ακόμη και προδοτών), επιδεικνύοντας την ύψιστη θυσιαστική αγάπη, και (β) εάν δεν παραμείνει προσκολλημένος στην άμπελο (παρά τις ωδίνες) ώστε να γίνει ο ίδιος θεία Κοινωνία για το περιβάλλον του.

Article info:

Received: April 21, 2021
Correction: May 27, 2021
Accepted: August 1, 2021

Λέξεις Κλειδιά:

«Οικονομία του Δώρου»,
Ευχαριστία,
Συγχώρεση.

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ

Η παρούσα μελέτη² εξετάζει **το νόημα των κυριακών ρημάτων** περί της βρώσης της Σαρκός και του Αίματός του στο κεφ. 6 εντός της συνάφειάς τους στα κεφ. 1-12, σε συνδυασμό με την απουσία της Παράδοσης των φρικτών Μυστηρίων στο Τελευταίο («Μυστικό») Δείπνο του Κυρίου στην Ιωάννεια Γραμματεία (κεφ. 13). Εκεί αντί του «Λάβετε Φάγετε», ο Δημιουργός Λόγος, Αυτός ο οποίος, σύμφωνα με τον Πρόλογο, προέρχεται από τον Ουρανό και τον κόλπο του Πατέρα και προσφέρει «χάριν αντί

- 1 **Αναφορικά με την πρόσφατη βιβλιογραφία βλ.** A. Despotis 2019, 47-67. Σε αυτή τη δημοσίευση η περικοπή εξετάζεται με τη «ματιά» και του ελληνικού «Περιβάλλοντος».
- 2 Η συζήτηση, η οποία προκλήθηκε το 2020 από την απόφαση της Πολιτείας να σφραγιστούν οι Ναοί ένεκα της πρωταφανούς πανδημίας, ώστε εκτός του συνωστισμού να μην συντελείται η θεία Μετάληψη μέσω της λαβίδας και να αποφευχθεί η μετάδοση της λοιμικής νόσου, λογικά έθεσε ως επίκεντρο τη «μετουσίωση» των τιμών Δωρών στη θεία Ευχαριστία και το ζωτικό νόημα γενικότερα του τι εστί θεία Κοινωνία όσων έχουν δεχθεί «το χρίσμα» του Θεού. Ως κατεξοχήν τεκμήριο προσκομίσθηκε ο λόγος του Κυρίου για τη σάρκα και το αίμα Του στο *Κατά Ιωάννη* 6. Ξεχωριστές ήταν οι τοποθετήσεις του Κ. Αγόρα 2020 & πατ. Ν. Λουδοβίκου.

χάριτος» (ήτοι κύματα δωρεών), στην αρχή του Τέλους του και μάλιστα ως **έκφραση συνειδητοποίησης της παντοδυναμίας** και **τελείωσης της αγάπης** του, συγκαταβαίνει στο έσχατο “Βάθος”: πλένει τα ακάθαρτα πόδια των Μαθητών Του. Εν συνεχεία στα κεφ. 14-17, μετά και την εθελούσια έξοδο του Ιούδα στο «σκότος», τούς παραδίδει λεκτικά τη **Διαθήκη Του** με αποκορύφωμα την **Προσευχή**, όπου ως **Αρχιερέας** «αγιάζει» (= προσφέρει ως θυσία³) εαυτόν και αγιάζονται εν τη αληθεία και οι μαθητές Του για να αποσταλούν στον κόσμο (17, 17-19)..

Εν προκειμένω η θεία Ευχαριστία θα εξεταστεί από την οπτική της ζωτικής για την ανθρώπινη ύπαρξη και κοινωνία σημασίας **του Δώρου**⁴, αλλά και την απορία (με την κυριολεκτική έννοια του όρου) που αυτό προκαλεί, καθώς συμβαίνει το εξής παράδοξο: Το δώρο, και ειδικά αυτό που αναφέρεται στον Θεό (δηλ. η θυσία), στον (μεταπτωτικό) κόσμο κατ’ ουσίαν είναι **συναλλαγή**, καθώς υπακούει στην αρχή: «σου δίνω για να μου δώσεις» (do ut des). Πρόκειται για την επονομαζόμενη «**οικονομία του δώρου**». Γι’ αυτό και στη νέα *Ελληνική* κάθε δώρο «μεταφράζεται» ως «**υποχρέωση**». Και άρα κατ’ ουσίαν παύει να είναι δώρο, ήδη από τη στιγμή που κατονομάζεται ως τέτοιο. Ταυτόχρονα τα ανθρώπινα όντα διψούνε κυριολεκτικά για «**καθαρή / αυθεντική**» Χάρη (δώρο), που θα **πληρώσει** (= γεμίσει) ή μάλλον θα **πληροφορήσει** την ύπαρξη και τις σχέσεις με χαρά και νόημα ζωής! Ουσιαστικές εν προκειμένω είναι οι παρατηρήσεις του χριστιανού νεοπλατωνιστή Jean-Luc Marion και του Εβραίου J. Derrida, που διατυπώθηκαν τις δεκαετίες του 80 και του 90⁵ στο πλαίσιο της Φαινομενολογίας και του Αποδομισμού. Συνδυάστηκαν με το αίτημα της θεϊκής αποκάλυψης όχι με το όνομα «ο Ων», σε μια βάτο φλεγόμενη αλλά μη καιόμενη, αλλά **αποφατικά** ως δώρο («ο μη ων Ων και απροϋποθέτως Αγαπών»). Πρόκειται για Παρουσία που γίνεται αντιληπτή με τη **διαίσθηση** και όχι με τις αισθήσεις, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι δεν είναι οντολογική, ενώ πραγματοποιείται στην «έρημο», μια περιοχή για την οποία ο Ντερνττά δανείζεται από τον πλατωνικό *Τίμαιο*, το όνομα «Χώρα» (πρβλ. την χρήση του όρου *differance* αντί για *difference*).

Το αίτημα της ανθρώπινης καρδιάς για **Χάρη / Δικαιοσύνη**, επέκεινα των **επιταγών** του Δικαίου, δηλ. ένα Δώρο «καθαρό» (αυθεντικό, **πέρα** από τη λογική της «Οικονομίας», ουσιαστικά αφορά στο συγκλονιστικό θέμα της συγχώρεσης άνευ προϋποθέσεων και ορίων, η οποία (συγχώρεση) στις ευρωπαϊκές γλώσσες συνδέεται «ετυμολογικά» με το Δώρο – την Προσφορά (for**Give**, ver**Geben**, pardon. Βλ. Μτ. 18, 22: η 77άκις «συγγνώμη» ακόμη και των θανάσιμων «εγκλημάτων»⁶).

3 Σύμφωνα με τον πάπα Βενέδικτο ΙΣΤ΄ 2012, 79.98-9, η **καθιέρωση** των μαθητών του Ιησού *έν τη αληθεία* (= εν τω Χριστώ) υποκαθιστά την καθιέρωση των υιών Ααρών διά της ένδυσης των αγίων ενδυμάτων και της χρίσης (Εξ. 29, 1-9) και το πλήρες λουτρό του Αρχιερέα πριν την ένδυση κατά τον Εξιλασμό (Λευ. 16, 4). Ο ίδιος ο Αρχιερέας Ι. Χριστός, *ὁ ἅγιος τοῦ Θεοῦ* (6, 69), ο οποίος ένιψε τους πόδες τους, με το καὶ *ὑπὲρ αὐτῶν ἐγὼ ἀγιάζω ἑμαυτόν, ἵνα ὦσιν καὶ αὐτοὶ ἡγιασμένοι ἐν ἀληθείᾳ* (17, 19) καθαγιάζει τον εαυτό Του ως **θυσία**, προκειμένου οι μαθητές Του να μην αγιαστούν/καθιερωθούν απλώς τελετουργικά αλλά να **αφιερωθούν** οντολογικά/αληθινά στον Πατέρα (που χαρακτηρίστηκε *ἅγιος* στην απαρχή της ΑΠ. στ. 11) και έτσι να διακονήσουν τον κόσμο ως απεσταλμένοι του **απεσταλμένου**.

4 Αφόρμηση αυτής της θεώρησης ήταν η διάλεξη του Helmut Horing 2007, Ουσιαστικά συμπυκνώνει σε αυτή (τη Διάλεξη) μια σειρά δημοσιεύσεων του αναφορικά με την Ευχαριστία.

5 Για την εργογραφία του Ντερνττά βλ. <https://www.frenchphilosophy.gr/jacques-derrida/#.XosBiaN6OUk> <https://www.nature.com/articles/s41599-018-0184-7> <https://ndpr.nd.edu/news/degrees-of-giveness-on-saturation-in-jean-luc-marion/>

6 Πρβλ. Μτ. 5, 43: «η αγάπη προς τον εχθρό» χωρίς εκείνος να εκλιπαρήσει για χάρη και χωρίς επίδειξη μεγαλοφροσύνης, όπως συμβαίνει με την **απονομή Χάριτος** από τους κρατικούς Ηγέτες. Μτ. 6, 13: επίσης «η δεξιά να μη γνωρίζει τι ποιεί η αριστερά».

Ας μην λησμονείται ότι το πρόβλημα των ενοχών συνδέεται και με τη βρώση.⁷

Όντως σύμφωνα και με τον Horing⁸, στην καρδιά του αυθεντικού *χριστιανικού Ευαγγελίου* εντοπίζεται το μήνυμα ότι ο κραταιός Θεός, ο χορηγός **όλων των δώρων**, αρχής γενομένης από τη συνεχή (**ανα**) **Δημιουργία** του Κόσμου (ο οποίος εν Αρχή πλάστηκε εκ του Μηδενός ως ξεχείλισμα της αγάπης Του), **αυτοπροσφέρεται εκούσια ο Ίδιος**, χωρίς προαπαιτούμενα και άνευ ορίων, **στο (κατεξοχήν) δώρο** στο Πρόσωπο της Εικόνας Του, του μονάκριβου Γιου Του.

Σε αυτό το δώρο της Ζωής δεν υπάρχει αντίδωρο, παρά μόνον η «κλητική» (η Ευχαριστία - Δοξολογία [*Danken statt Denken*]) και η «δοτική»: η «μετοχή» - **κοινωνία** σε αυτήν την προσφορά, όπως τονίζει και ο Παύλος (Π.) στην «επικεφαλίδα» των Πρακτικών Οδηγιών του προς τη Ρώμη, οι οποίες (Οδηγίες) έχουν τιτλοφορηθεί ως η παύλεια «Επί του όρους Ομιλίας»: *Σας παροτρύνω λοιπόν, αδελφοί μου, διά της μητρικής ευσπλαχνίας του Θεού, να παρουσιάσετε τα κορμιά σας **θυσία ζωντανή, αγία, ευάρεστη στον Θεό**, την πνευματική σας λατρεία, και να μην ρυθμίζετε τον βίο σας σύμφωνα με τις αντιλήψεις αυτού του παροδικού κόσμου, αλλά να προσπαθείτε **να μεταμορφώνεστε** ανακαινίζοντας το νου σας, ώστε να διακρίνετε κάθε στιγμή ποιο είναι το θέλημα του Θεού, το αγαθό και το ευάρεστο σε Εκείνον και το τέλειο* (Ρωμ. 12, 1. Μτφρ. Σ. Δεσπότης)⁹.

Μάλιστα αυτή η απόλυτη Προσφορά συντελείται υπό τη μορφή στοιχείων (= του ψωμιού και του κρασιού), τα οποία, ενώ **προέρχονται από τη Φύση** (μητέρα Γη), είναι **προϊόντα πολιτισμικά**, καθώς έχουν υποστεί τη ζύμωση με τον «ιδρώτα» του ανθρώπου, που «καταδικάστηκε» **με αυτόν τον τρόπο** να τρώει το Ψωμί του (Γέν. 3, 19).

7 Η ψυχάνάλυση έχει πλέον καταλήξει σήμερα στο συμπέρασμα, ότι το βασικό αίσθημα ενοχής του ανθρώπου δεν ταυτίζεται με το οιδιπόδειο σύμπλεγμα. Οι πρώτες «τύψεις» του ανθρώπου δημιουργούνται υποσυνείδητα σε αυτόν από την στιγμή κατά την οποία προσπαθεί να διατηρηθεί στη ζωή απομυζώντας το γάλα από το στήθος της μητέρας του, ενώ παράλληλα συνειδητοποιεί ότι με τα τα δόντια, τα οποία αποκτά, αλλά και την απληστία του για φαγητό, τραυματίζει και πληγώνει την θηλή, που αποτελεί γι' αυτό την πηγή της ζωής. Το παιδί συνειδητοποιεί, έτσι, ότι για να επιβιώσει στον κόσμο πρέπει να απομυζήσει και να τραυματίσει ότι ιερότερο έχει. Αποκτά έτσι ένα συναίσθημα, ανάλογο με αυτό που περιγράφει το Γεν. 3, 1-7. Η θηλή της μητέρας είναι για το παιδί το δέντρο του Παραδείσου, ενώ την εξορία του από τον Παράδεισο την συνειδητοποιεί με την αποσύνδεσή του από την μήτρα και την αγκαλιά της μητέρας του, ένεκα (όπως πιστεύει το παιδί) της λήψης της ζωτικής γι' αυτό τροφής. Η ενοχή αυτή κορυφώνεται όταν η μάνα σταματά να θηλάζει το παιδί της, κάτι που γι' αυτό αποτελεί την τιμωρία για το τραύμα που της προξένησε. Πλούσια Βιβλιογραφία σχετικά με το θέμα βλ. E. Drewermann, *Die Spirale der Angst. Der Krieg und das Christentum*, Herder Freiburg-Basel-Wien, 1992³, 306κ.ε.. Στο ίδιο έργο επισημαίνονται τα εξής στις σελ. 290-299: Το ίδιο αίσθημα διακατείχε και τους πρωτόγονους λαούς, οι οποίοι ήξεραν ότι πρέπει να σφάξουν τα θεϊκά ζώα (π.χ. την άρκτο), προκειμένου να εξοικονομήσουν ένδυση/δέρμα, τροφή/κρέας και να νικήσουν έτσι το θάνατο. Γι' αυτό και η σφαγή αυτών των 'θεών' χάριν της σωτηρίας των ανθρώπων, ήταν ένα λατρευτικό ευχαριστηριακό γεγονός, το οποίο συνοδευόταν από προσευχές προς τα ίδια τα σφαγιαζόμενα ζώα. Αυτά τα ζώα πιστευόταν ότι μετά την σφαγή τους ανίσταντο και αναλαμβάνονταν στον ουρανό, σχηματίζοντας αστερισμούς, όπως αυτό της Μεγάλης Άρκτου. Οι ίδιοι άνθρωποι είχαν την πεποίθηση ότι με την βρώση των μελών των θεών/ζώων μετείχαν και αυτοί λατρευτικά στο Πάθος και την Ανάστασή τους. Το ίδιο τυπικό ακολουθούσαν και οι καλλιεργητές, οι οποίοι αλέθοντας το στάρι και παράγοντας με το καταπάτημα του λινού τον οίνο, ένοιωθαν ενοχή, επειδή τεμάχιζαν την σάρκα της θεάς φύσης, αλλά και λυτρωτική αγαλλίαση διότι έτσι μπορούσαν να κοινωνήσουν στο μυστήριο της ανάστασής της.

8 Mehr als Brot und Wein. Zur Kultur der Gabe. Βλ. υποσ. 2.

9 Παρακαλώ οὖν ὑμᾶς, ἀδελφοί, διὰ τῶν οἰκτιρμῶν τοῦ Θεοῦ, παραστήσαι τὰ σώματα ὑμῶν θυσίαν ζῶσαν, ἁγίαν, εὐάρεστον τῷ Θεῷ, τὴν λογικὴν λατρείαν ὑμῶν καὶ μὴ συσχηματίζεσθε τῷ αἰῶνι τούτῳ, ἀλλὰ μεταμορφοῦσθαι τῇ ἀνακαινώσει τοῦ νοῦ ὑμῶν, εἰς τὸ δοκιμάζειν ὑμᾶς τί τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, τὸ ἀγαθὸν καὶ εὐάρεστον καὶ τέλειον.

Σε αυτά τα δώρα δηλ. συνδυάζονται τα τρία δομικά στοιχεία του Πολιτισμού: cult (= λατρεία), cultivation (= καλλιέργεια) και culture (= κουλτούρα). Προσκομίζονται («αναφέρονται») επίσης εκ νέου (συνεχώς). Ταυτόχρονα το κυριακό Δείπνο είναι δώρο ζωής και ταυτόχρονα θανάτου, καθώς ο χορηγός Κύριος εκούσια «αποδέχεται» την χειρότερη μορφή εφοβισμού και ψυχοσωματικής «βίας» από τον του Κόσμο Του. Κι όμως συντρίβει τον Άδη και τις δυνάμεις του και ταυτόχρονα «σπάει» τον «κύκλο» της Οικονομίας του Δώρου.

Ειδικά στο *Κατά Ιωάννη* το θέμα της **Χάριτος** τοποθετείται στην «Κεφαλίδα» του έργου και μάλιστα με εξαιρετική έμφαση σε συνδυασμό με την εξαιρετική σε σημασία στα αυτοκρατορικά χρόνια **Υιοθεσία**. Ο όρος υποκαθιστά το **έλεος**¹⁰ και μάλιστα δεν απαντά, όπως και ο Λόγος, στο υπόλοιπο Σώμα. Καθώς πιθανότατα ταυτίζεται με το Άγιο Πνεύμα, τον Παράκλητο, τον «Υπομνηματιστή» του εξηγητή Λόγου. Και ο Θεός, εξηγητής του Οποίου είναι ο Υιός, δεν αποκαλύπτεται στον Πρόλογο ως ο «Εγώ Ειμί», αλλά ως *Πατέρας με μητρικά χαρακτηριστικά*, καθώς κρατά στην αγκαλιά Του Εκείνον που υπερβαίνει τη Σοφία και την Τορά. Ήδη στον Προοιμιακό Ύμνο όσοι τον «φιλοξενούν» - αποδέχονται θεώνται (και δεν *ορώσιν απλώς*)¹¹ τη δόξα Του. Και στα πρώτα εισαγωγικά κεφάλαια ο Ευαγγελιστής, ο οποίος ταυτίστηκε με τον *αγαπημένο* μαθητή του κειμένου (13, 13), σημειώνει: *Πράγματι, τόσο πολύ αγάπησε ο Θεός όλον τον κόσμο, ώστε πρόσφερε τον Υιό του τον μονάκριβο, ώστε, όποιος πιστεύει σε αυτόν, να μην πεθάνει, αλλά να έχει ζωή αιώνια (Ιω. 3, 16).*

Προκειμένου να **παρακολουθήσουμε** το πώς νοηματοδοτεί και πάλι την Ευχαριστία ως δώρο «καθαρό» - ζωτικό το *Κατά Ιωάννη*, το οποίο ως γνωστόν συγγράφεται περί τα τέλη του 1^{ου} αι. (όταν και ζει η τρίτη γενιά χριστιανών πιθανόν στην Έφεσο), καταρχήν θα εντοπίσουμε την αρχαιότερη μαρτυρία περί της συγκεκριμένης Παράδοσης του δείπνου στον απ. Παύλο, κατόπιν μέσω της *Α' Καθολικής Επιστολής Ιωάννη* (Α'Ιω.) θα εξιχνιάσουμε ποιες ήταν οι προκλήσεις, στις οποίες απαντά η ιωάννεια Γραμματεία, και τέλος θα εξετάσουμε τα κεφ. 6¹² και 19, του «πνευματικού» (όντως ποιητικού) *Κατά*

10 Ενώ στο Έξ. 33 ο Μωυσής προσπαθεί να επιβεβαιώσει τη χάρη που έχει ενώπιον του Κυρίου με τη θέα της δόξας και στο τέλος δεν θεωρεί το πρόσωπό Του αλλά *μόνον τὰ ὀπίσω Του* (33, 23), οι μαθητές, που στο β' μέρος του Ευαγγελίου αποκαλούνται φίλοι (όπως και ο Μωυσής), απολαμβάνουν το πλήρωμα της χάριτος και της αλήθειας. Η διατύπωση *πλήρης χάριτος (chesed)* (πρβλ. Έξ. 33) και *ἀληθείας* αντί *πλήρους χάριτος* δεν είναι σολοικισμός (κατά συμμόρφωση προς τη γενική *Μονογενοῦς*). Η ονομαστική εκφράζει εντονότερα τον πλούτο. Σύμφωνα με όλους σχεδόν τους ερμηνευτές, ο Ιωάννης μεταφράζει με αυτόν τον τρόπο την βιβλική φράση: *hesed weemeth (έλεος και πίστις)*. Αναλυτικότερα στο Έξ. 33, 17-20 *εἶπεν Κύριος πρὸς Μωυσῆν: «καὶ τοῦτόν σοι τὸν λόγον ὃν εἶρηκας ποιήσω. εὐρηκας γὰρ χάριν ἐνώπιόν μου καὶ οἶδά σε παρὰ πάντας». Καὶ λέγει: «Δεῖξόν μοι τὴν σεαυτοῦ δόξαν». Καὶ εἶπεν «Εγὼ παρελεύσομαι πρότερός σου τῆ δόξῃ μου καὶ καλέσω ἐπὶ τῷ ὀνόματί μου Κύριος ἐναντίον σου καὶ ἐλέησω ὃν ἂν ἐλεῶ καὶ οἰκτιρήσω ὃν ἂν οἰκτιρῶ». Καὶ εἶπεν «οὐ δυνήσῃ ἰδεῖν μου τὸ πρόσωπον οὐ γὰρ μὴ ἴδῃ ἄνθρωπος τὸ πρόσωπόν μου καὶ ζήσεται». Βλ. E. Dafni, *Von Angesicht zu Angesicht. Prolegomena zum Thema "Gott schauen" im hebräischen und griechischen Exodusbuch*, 1. Exodus 33,11.12-23 übersetzungs- und wirkungskritisch. Ἐπιστημονικά Μελέτα 2. Athen 2001. Βλ. Σ. Δεσπότη 2017a, 51-54.*

11 Το ρήμα *θεᾶσθαι* το οποίο συναντάται ήδη στον Όμηρο και προέρχεται από την παρακολούθηση δραματικών έργων-θεατρικών παραστάσεων, σημαίνει την έντονη και προσεκτική αισθητική και εσωτερική θεωρία ενός αντικειμένου, το οποίο ασκεί έλξη και γοητεία στον θεατή του. Βλ. C. Hergenroder 1996, 104.

12 Με την συγκεκριμένη περικοπή έχουν ασχοληθεί αρκετοί νεότεροι Έλληνες ερμηνευτές, όπως η Ν. Δάφνη 2011, 201-216 (< «Σάρξ μου έξ αὐτῶν» LXX-Hos ix 12). Zur Theologie der Sprache der Septuaginta. *Vetus Testamentum* 51 [2001] 336-353). Π.Νταλιάνης 2016, 72-81. «Αρτος Αγγέλων. Παραδόσεις και Πρόσληψη», Πρακτικά Συνεδρίου του 13ου Διεθνούς Επιστημονικού Συνεδρίου της Ελληνικής Εταιρείας Βιβλικών Σπουδών υπό την αιγίδα της Ι. Μ. Σερρών «Αγγελοι και πνεύματα στην Αγία Γραφή» (Σέρρες 2014), (υπό έκδοση). Βλ. επίσης και Α. Παλάτζα 2019, 707-723. Κλασική για το σημείο της τροφοδοσίας όπως και «περίπατο επί της θαλάσσης» παραμένει η Διατριβή του Χρ. Καρακόλη 1997, 160-193. Ζ. Τερλιμπάκου 2010, 129-168.

Ιωάννη Ευαγγελίου (Ιω.), ώστε να αιτιολογήσουμε τον ρόλο που διαδραματίζει η Σάρκα και το Αίμα. Άλλωστε σύμφωνα με την εκκλησιαστική παράδοση, το Ιω. προέρχεται από την γραφίδα του μαθητή του *αγαπημένου*, εκείνου δηλ. που είχε γίνει αποδέκτης του δώρου της αγάπης του διδασκάλου με έναν ιδιαίτερο τρόπο.

ΠΑΥΛΟΣ (Π.)

Ενώ ο απόστολος των Εθνών γενικότερα περισσότερο στις επιστολές του ανακαλεί τη γενέθλια στιγμή της Βάπτισης (επισημαίνοντας τη διαλεκτική του «κάποτε» και του «τώρα»), στα κεφ. 10-11 **της Α' Κορινθίους** δύο φορές ο Π. καταγράφει θέματα καθημερινής συμπεριφοράς, που συνδέονται άρρηκτα με τη θεία Ευχαριστία. Σημειωτέον ότι προϋποθέτει άριστη γνώση της τέλεσης του εβραϊκού Πέσαχ από τους Κορίνθιους, αφού στο κεφ. 5 ονομάζει τον Ι. Χριστό «πάσχα» (= πασχάλιο αμνό) και προτρέπει σε απομάκρυνση της *όξινης ζύμης*.

Α' Κορ. 10, 2-4

Σε αυτή την περικοπή ο Π. θεωρεί **(1)** τους Ιουδαίους της Εξόδου (= Ισραήλ *κατά σάρκα*), που βαπτίστηκαν «εις τὸν Μωυσῆν» (!), **πατέρες** των Ελλήνων Κορίνθιων χριστιανών (= Ισραήλ *κατά πνεύμα*), **(2)** το μάννα και το νερό της ερήμου ήδη π. Χ. (= προ Χριστού) τροφές «**πνευματικές**», καθώς συνδέονται με δωρεές του Θεού, ενώ **(3)** ταυτίζει με τον Χριστό, τον προφανώς προϋπάρχοντα *ἐν μορφῇ Θεοῦ* (Φιλ. 2, 6)¹³, .τον Γιαχβέ – Κύριο της Π.Δ., την **πνευματική Πέτρα, που ακολουθούσε τον λαό (!)**. **(4)** Η μετάληψη του άρτου και του οίνου χαρακτηρίζεται **κοινωνία** του σώματος και του αίματος του Χριστού, ακριβώς όπως **κοινωνούν** του *θυσιαστηρίου* και των *δαιμονίων* οι Ιουδαίοι και οι Έλληνες αντίστοιχα κατά τα θυσιαστικά γεύματά τους (οι τελευταίοι μέσα από τα *ιερόθυτα*, τα οποία ο Π. ονομάζει *ειδωλόθυτα*¹⁴). **(5)** Η συμμετοχή στην Τράπεζα του *Κυρίου* δεν συνεπάγεται αυτόματα «αθανασία», καθώς οι χριστιανοί, εάν δεν έχουν ήθος αντίστοιχο, **θα θανατωθούν**, όπως οι «προπάτορές» τους, οι οποίοι σκοτώθηκαν στην έρημο ένεκα και των *παιχνιδιών* (ενν. των σεξουαλικών οργίων), που συνόδευαν τη λατρεία των «ειδώλων» του Κόσμου. Το κείμενο είναι το εξής:

² Καὶ πάντες εἰς τὸν Μωϋσῆν **ἐβαπτίσθησαν** ἐν τῇ νεφέλῃ καὶ ἐν τῇ θαλάσῃ

³ καὶ πάντες **τὸ αὐτὸ πνευματικὸν βρῶμα ἔφαγον**

⁴ καὶ πάντες τὸ αὐτὸ **πνευματικὸν ἔπιον πόμα**·

Ἔπινον γὰρ ἐκ πνευματικῆς ἀκολουθούσης Πέτρας,
ἡ Πέτρα δὲ ἦν ὁ Χριστός!

⁵ Ἄλλ' οὐκ ἐν τοῖς πλείοσιν αὐτῶν εὐδόκησεν ὁ Θεός,
κατεστρώθησαν γὰρ ἐν τῇ ἐρήμῳ.

¹³ Πρβλ. **Α' Κορ. 8, 6**: *ἀλλ' ἡμῖν εἷς Θεός ὁ Πατὴρ ἐξ οὗ τὰ πάντα καὶ ἡμεῖς εἰς αὐτόν, καὶ εἷς Κύριος Ἰησοῦς Χριστός δι' οὗ τὰ πάντα καὶ ἡμεῖς δι' αὐτοῦ.*

¹⁴ Για το θέμα βλ. J. Fotopoulos 2006.

- ⁶ Ταῦτα δὲ **τύποι ἡμῶν** ἐγενήθησαν,
εἰς τὸ μὴ εἶναι ἡμᾶς ἐπιθυμητὰς κακῶν,
καθὼς κάκεῖνοι ἐπεθύμησαν. [...]
- ¹⁴ Διόπερ, ἀγαπητοί μου, φεύγετε ἀπὸ τῆς εἰδωλολατρίας!
- ¹⁵ Ὡς φρονίμοις λέγω· κρίνατε ὑμεῖς ὁ φημι:
- ¹⁶ Τὸ ποτήριον τῆς εὐλογίας ὃ εὐλογοῦμεν,
οὐχὶ κοινωνία ἐστὶν τοῦ αἵματος τοῦ Χριστοῦ;
Τὸν ἄρτον ὃν κλῶμεν, οὐχὶ κοινωνία τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ ἐστὶν;
- ¹⁷ Ὅτι εἷς ἄρτος, ἐν σῶμα οἱ πολλοὶ ἐσμεν,
οἱ γὰρ πάντες ἐκ τοῦ ἐνὸς ἄρτου μετέχομεν.
- ¹⁸ Βλέπετε τὸν Ἰσραὴλ κατὰ σάρκα¹⁵.
οὐχ οἱ ἐσθίοντες τὰς θυσίας κοινωνοὶ τοῦ Θυσιαστηρίου εἰσίν;
- ¹⁹ Τί οὖν φημι; ὅτι **εἰδωλόθυτόν** τί ἐστὶν ἢ ὅτι εἰδωλὸν τί ἐστὶν;
- ²⁰ ἀλλ' ὅτι ἃ θύουσιν, δαιμονίοις καὶ οὐ Θεῷ [θύουσιν].
Οὐ θέλω δὲ ὑμᾶς κοινωνοὺς τῶν δαιμονίων γίνεσθαι.
- ²¹ Οὐ δύνασθε **ποτήριον Κυρίου** πίνειν καὶ ποτήριον δαιμονίων,
οὐ δύνασθε **τραπέζης Κυρίου** μετέχειν καὶ τραπέζης δαιμονίων

Α' Κορ. 11, 20

Ἐνα ἄλλο Πρόβλημα τῆς «Ενορίας» τῆς Κορίνθου ἦταν ὅτι στο συγκεκριμένο Τραπέζι ἄλλοι προσέρχονταν «πλήρεις» καὶ ἄλλοι νηστικοί, καθὼς προφανῶς ὡς σκλάβοι ἦταν υποχρεωμένοι μα ἐργάζονται μέχρι τὴν δωδεκάτη ὥρα (= τὴ δύση τοῦ ἡλίου). Ἐτσι δὲν αντικατοπτριζόταν σε αὐτὴν τὴ Σύναξη τὸ κατεξοχὴν χαρακτηριστικὸ, που ἔπρεπε νὰ διακρίνει **με προφανή τρόπο** τὴν *χριστιανική* κοινότητα ἀπὸ τὶς ἄλλες (κοινότητες ἢ κολλέγια) καὶ ἀντιστοιχοῦσε στὴ λατρεία ἐνός «εναλλακτικοῦ» Κυρίου: σε αὐτὴν δὲν ἔχει ἰσχύ καμιά ἀπὸ τὶς κοσμικὲς διαιρέσεις τάξης, φύλου, φυλῆς, στάτους (καὶ οικονομικοῦ), καθὼς ἅπαντες σύμφωνα με τὸν βαπτισματικὸ παιάνα, εἶναι Ἐνας, ὁ Χριστός, Αὐτός που θυσιάσε τὸ Σῶμα Του / **σφάχτηκε**, *υπέρ* (για χάρη ὅλων) Ὑμῶν.

Τὸ *Κυριακὸ Δείπνο*, ὅπως ὀνομάζεται αὐτό που ὁ Ἰγνάτιος κατόπιν θα ὀνομάσει **Ευχαριστία**, ποιεῖται εἰς **ανάμνηση**, τὸ ὁποῖο στὸν ἀρχαῖο Κόσμο σημαίνει ζωντανὴ **επικαιροποίηση** (πρβλ. **reMembering**) καὶ **Ενθύμηση** (= εὐχάραξη στὸ θυμικὸ) αὐτῆς τῆς κλάσης καὶ αὐτοῦ τοῦ ποτοῦ. Τὸ ὅτι ὁ Ἰησοῦς ὡς **Κύριος** ἐπράξε αὐτό, συνεπάγεται ὅτι καὶ ἐμεῖς ὡς **δούλοι Του** τὸν ἀντιγράφουμε στὴ ζωὴ μας, ἔστω καὶ ἐπιφανειακά. Γι' αὐτό ὁ Π. ἐρωτᾷ τοὺς «πλοῦσιους Χριστιανούς: *δεν ἔχετε σπῖτι νὰ χορτάσετε* (Α' Κορ. 11, 22);¹⁶ Ἡ τέλεση τοῦ Δείπνου (οφείλει νὰ) **καταγγέλλει** (προφανῶς *εμφανέστατα* νὰ ἀναδεικνύει) στὴν Οἰκουμένη, τὴν ἀνατροπὴ τῆς πυραμίδας με τὴν αἴσθησις ὅτι αὐτός ὁ **Κύριος** *θα ἔλθει*.

¹⁵ Ἐννοεῖται ὅτι οἱ Χριστιανοὶ εἶναι Ἰσραὴλ κατὰ πνεῦμα.

¹⁶ *Μὴ γὰρ οἰκίας οὐκ ἔχετε εἰς τὸ ἐσθίειν καὶ πίνειν; ἢ τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Θεοῦ καταφρονεῖτε, καὶ καταισχύνετε τοὺς μὴ ἔχοντας; τί εἶπω ὑμῖν; ἐπαινέσω ὑμᾶς; ἐν τούτῳ οὐκ ἐπαινῶ.*

Και σε αυτή την περίπτωση το μη νοιάξιμο για τον αδελφό στο πλαίσιο της μίμησης του Κυρίου Χριστού και η *μετάληψη* απλώς των δώρων οδηγεί σε ασθένειες βαριές και θάνατο.

Συνερχομένων οὖν ὑμῶν ἐπὶ τὸ αὐτὸ οὐκ ἔστιν **κυριακὸν** Δεῖπνον φαγεῖν·

²³ Ἐγὼ γὰρ παρέλαβον ἀπὸ τοῦ **Κυρίου**, ὃ καὶ παρέδωκα ὑμῖν,
ὅτι ὁ **Κύριος Ἰησοῦς** ἐν τῇ νυκτὶ ἧ παρεδίδοτο,
ἔλαβεν ἄρτον

²⁴ Καὶ εὐχαριστήσας, ἔκλασεν καὶ εἶπεν·

**Τοῦτό μου ἔστιν τὸ Σῶμα τὸ ὑπὲρ ὑμῶν·
τοῦτο ποιεῖτε εἰς τὴν ἑμὴν ἀνάμνησιν.**

²⁵ ὡσαύτως καὶ τὸ ποτήριον **μετὰ τὸ δειπνήσαι** λέγων·

**Τοῦτο τὸ Ποτήριον ἡ Καινὴ Διαθήκη ἔστιν ἐν τῷ ἑμῷ αἵματι·
τοῦτο ποιεῖτε, ὡσὰκις ἐὰν πίνητε, εἰς τὴν ἑμὴν ἀνάμνησιν.**

²⁶ ὡσὰκις γὰρ ἐὰν ἐσθίητε τὸν ἄρτον τοῦτον καὶ τὸ ποτήριον πίνητε,
**τὸν Θάνατον τοῦ Κυρίου καταγγέλλετε
ἄχρι οὗ ἔλθῃ!**¹⁷.

2: Α' Καθολικὴ Ἐπιστολὴ Ἰωάννη 5, 5-12

Στην Α' Ἰω. ο Ἰωάννης ἀντιμετωπίζει ἓνα τραυματικό σχίσμα στους κόλπους της Κοινότητάς του ἔνεκα της «Χριστολογίας»¹⁸ καὶ της Ἠθικῆς¹⁹ μελῶν της, τους οποίους

¹⁷ Πρβλ. M. Wolter 2011, 274-291: Στο παρόν η ταυτότητα της Κοινότητας οφείλει φανερόνεται με το κυριακό Δείπνο. Γι' αυτό το λόγο (α) στο Α' Κορ. 10, 14-22 απαγορεύεται σε ὅσους συμμετέχουν στο Δείπνο να παρευρίσκονται σε λατρεία / δείπνα δαιμονίων, αφού αυτό είναι κυριακό (ανήκει στον Κύριο, ὅπως ἐμφατικά ονομάζει ἐν προκειμένω ο Π. τον Ἰησοῦ) καὶ συνεπάγεται ἐκκλησιαστικὴ ἀποκλειστικότητα. (β) Στο 11, 17-34 στη βρώση του ἐνός ἄρτου καλοῦνται να μετέχουν / κοινωνοῦν ὅλα τα μέλη με τον ἴδιο τρόπο. Αυτό θα συμβεῖ ἐὰν οἱ κοινωνικοοικονομικὲς διαφορὲς του καθημερινοῦ βίου πάψουν να ἀντανακλῶνται στην τέλεσή του. Πλέον η ταυτότητα των μελῶν προσδιορίζεται ἀπὸ τη σχέση τους με τον Κύριο καὶ την καταγγελία των συνεπειῶν του θανάτου Του. Ἐτσι ο Π. δεν παρεμβαίνει στο τυπικὸ τέλος ἀλλὰ διασαφηνίζει τη σημασία του: το Δείπνο δεν εἶναι ἓνα κοινωνικὸ γεγονός (event) - ἔρανος, ἀλλὰ περιβάλλεται με την ιερότητα (το ταμποῦ) του Ἁγίου. Τα δῶρα ονομάζονται πνευματικὰ (πρβλ. Διδ. 10.3: πνευματικὴ τροφή καὶ ποτό) καθὼς μέσω των υλικῶν στοιχείων κοινοποιεῖται ἡ σωτηριώδης πραγματικότητα του Θεοῦ καὶ ὄχι ἐπειδὴ ο Π. ἀποφαίνεται περὶ της ουσίας των Δώρων. Στο Ρωμ. 7, 4 το δῖά του Σώματος ἀποτελεῖ μετωνυμία για τον θάνατο καὶ τη σωτηριώδη ἐπενέργεια αὐτοῦ του αἵματος (Ρωμ. 3, 25, 5, 9-10). Το κείμενο προέρχεται ἀπὸ το βιβλίό μου: Σπουδὴ στην Παῦλεια Θεολογία. Αθήνα: Ἐννοια 2017.

¹⁸ 2, 22: Τίς ἔστιν ὁ ψεύστης εἰ μὴ ὁ ἀρνούμενος ὅτι Ἰησοῦς οὐκ ἔστιν ὁ Χριστός; Οὗτός ἔστιν ὁ ἀντίχριστος, ὁ ἀρνούμενος τὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱόν. 4, 2-3 πᾶν πνεῦμα ὁ ὁμολογεῖ Ἰησοῦν Χριστὸν ἐν σαρκὶ ἐληλυθότα ἐκ τοῦ Θεοῦ ἔστιν, καὶ πᾶν πνεῦμα ὁ μὴ ὁμολογεῖ τὸν Ἰησοῦν ἐκ τοῦ Θεοῦ οὐκ ἔστιν· καὶ τοῦτό ἔστιν τὸ τοῦ ἀντιχριστοῦ, ὃ ἀκηκόατε ὅτι ἔρχεται, καὶ νῦν ἐν τῷ κόσμῳ ἔστιν ἤδη. Θεωροῦσαν ὅτι ο Χριστός ἐνοίκησε στον Ἰησοῦ κατὰ την βάπτισμα καὶ ἀναχώρησε κατὰ την Σταύρωση, παρερμηνεύοντας μᾶλλον το Κατὰ Ἰωάννην (19, 30).

¹⁹ Το φλέγον θέμα ἐπίσης, που ἀπασχολεῖ την ἐπιστολή, εἶναι αὐτὸ της παρουσίας της ἀμαρτίας μετὰ το βάπτισμα (1, 8-10. 3, 9. 5, 16 κξ.). Ἀντιμετωπίζονται χριστιανοί, οἱ ὁποῖοι στηρίζονταν στο γεγονός ὅτι εἶναι φορεῖς του Ἁγ. Πνεύματος καὶ ὅτι ἔχουν κοινωνία με τον Θεό (το φως, την ἀγάπη). Ἐτσι διακατέχονταν ἀπὸ την ἀλαζονεία εἴτε ὅτι εἶναι ἀναμάρτητοι (αφού χάρη κυρίως στο βάπτισμα ἔχουν ἤδη καταστεί κατὰ χάρη υιοὶ του Θεοῦ καὶ δεν διατρέχουν τὸ κίνδυνο της πτώσης στην σφαῖρα του διαβόλου), εἴτε ὅτι μποροῦν να ἀμαρτάνουν ἀσύστολα. Ἡ φανέρωση ὅμως των υἱῶν του Θεοῦ (ὅπως ἀποδεικνύουν καὶ οἱ «ἀντιθέσεις» π.χ. 2, 4 κξ.) εἶναι διαρκῆ καὶ συντελεῖται με την ἐμπρακτὴ ἀγάπη ἰδίως προς τους ἀδύνατους ἀδελφούς κατὰ τὸ πρότυπο του ἰδίου του Χριστοῦ (Α' Ἰω. 3, 17 κξ.), ἐνὸς στην πληρότητά της θα πραγματοποιηθεῖ στο μέλλον.

μέμφεται ως «αντίχριστους»²⁰. Αυτό ίσως αντικατοπτρίζεται και στο *Κατά Ιωάννη 6* (που θα μας απασχολήσει σε αυτήν τη συνάφεια). Ο Ιησούς από τη Ναζαρέτ γι' αυτούς τελικά δεν είναι ο Μεσσίας - Χριστός, ο προαιώνιος Υιός του Θεού, που μετέλαβε τη «σάρκα, κοινώνησε την «ύλη», η οποία για τον ελληνικό κόσμο τον 1^ο και ιδιαιτέρως στον 2^ο μ.Χ. αι., θεωρούνταν μαζί με τον γάμο και τη γυναίκα, στοιχείο *αισχρόν και δαιμονικό*.

Μέχρι πρότινος η Έρευνα θεωρούσε ότι η συγκεκριμένη Επιστολή αντιμετωπίζει τους δοκίτες Γνωστικούς, όσους δηλ. θεωρούσαν ότι ο Κύριος φαινομενικά («κατά δόκησιν») εμφανίστηκε ως άνθρωπος, *κατεβαίνοντας* στον Ιησού κατά τη Βάπτισμα και *δραπετεύοντας* κατά την Ύψωση (όπως πιστεύει και το επηρεασμένο από ιουδαιοχριστιανούς *Κοράνι*). Σήμερα πληθαίνουν οι φωνές ότι η Α' Ιω. αντιμάχεται Εβραίους, οι οποίοι δεν αποδέχονταν τον Ιησού ως Μεσσία, αμφισβητώντας κατεξοχήν την «σωματικότητα» της Ανάστασης, όπως δηλ. ακριβώς έπραξε ο δύσπιστος Θωμάς στο Ιω. 20. Συνδυάζουν έτσι την Α' Ιω. με το Ιω., όπου ήδη στον Πρόλογο ασκείται πολεμική προς τον Μωυσή και κατόπιν προς τους «Ιουδαίους» (Ιω. 8). Κατωτέρω ο Αγουρίδης εκπροσωπεί την πρώτη άποψη και ο M.D Jensen τη δεύτερη. Το κείμενο της Α' Ιω., στο οποίο μάλλον απαντά υπαινιγμός στην Ευχαριστία, είναι το εξής:

⁵ Τίς [δέ] ἐστὶν ὁ νικῶν τὸν Κόσμον
εἰ μὴ ὁ πιστεύων ὅτι Ἰησοῦς ἐστὶν ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ;

⁶ Οὗτός ἐστιν ὁ ἐλθὼν δι' ὕδατος καὶ αἵματος,
Ἰησοῦς Χριστός,
οὐκ ἐν τῷ ὕδατι μόνον
ἀλλ' ἐν τῷ ὕδατι καὶ ἐν τῷ αἵματι·

Καὶ τὸ Πνεῦμά ἐστιν τὸ μαρτυροῦν,
ὅτι τὸ Πνεῦμά ἐστιν ἡ ἀλήθεια.

⁷ ὅτι τρεῖς εἰσὶν οἱ μαρτυροῦντες (Δευτ 19, 15. Β' Κορ. 13, 1),

⁸ τὸ Πνεῦμα καὶ τὸ ὕδωρ καὶ τὸ αἷμα,
καὶ οἱ τρεῖς εἰς τὸ ἓν εἰσὶν²¹.

⁹ Εἰ τὴν μαρτυρίαν τῶν ἀνθρώπων λαμβάνομεν,
ἡ μαρτυρία τοῦ Θεοῦ μείζων ἐστίν·
ὅτι αὕτη ἐστὶν ἡ μαρτυρία τοῦ Θεοῦ
ὅτι μεμαρτύρηκεν περὶ τοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ.

20 Η σκληρότητα απέναντι στους αντιπάλους, που συνειδητά αποσχίσθηκαν από την κοινότητα) και χαρακτηρίζονται ως αντίχριστοι, αλλά και το μίσος απέναντι στον κόσμο (= κοσμικό φρόνημα 2, 15) οφείλεται ακριβώς στον κίνδυνο «αλλοίωσης της ταυτότητας της πίστης προς τον Χριστό αυτήν την «έσχατη» ώρα. Ράτσινγκερ ό.π. (υποσ. 2) σελ. 81: Ο Ιησούς σήκωσε πάνω Του εκείνη την ώρα το *διαχρονικό πάθος τού να γίνεσαι αντικείμενο προδοσίας, υφιστάμενος την έσχατη ανάγκη της Ιστορίας έως το βυθό της* (σελ. 82).

21 Αγουρίδης, *Υπόμνημα Α' Ιωάννη*, 300: Στόν στ. 5, το Βυζαντινό, η Βουλγάτα και ορισμένοι άλλοι παραλείπουν το *εστίν*, ό δε Β το *εστίν* δε μετά το *τίς*. Στόν στ. 6 αντί *του αίματος* ο μεν πάπυρος 43 και κάποιοι άλλοι μικρότερης σημασίας μάρτυρες έχουν, κατά το Ιω 3,5, *πνεύματος, ενώ* ο Σιναϊτικός, ο Α και οι περισσότεροι εκπρόσωποι των συριακών μεταφράσεων μετά το *αίματος* έχουν και *πνεύματος*. Αντί *μόνον* ο Β έχει *μόνω*.

- ¹⁰ Ὁ πιστεύων εἰς τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ ἔχει **τὴν μαρτυρίαν ἐν ἑαυτῷ**,
ὁ μὴ πιστεύων τῷ Θεῷ **ψεύστην** πεποίηκεν αὐτόν,
ὅτι οὐ πεπίστευκεν εἰς τὴν μαρτυρίαν,
ἣν μεμαρτύρηκεν ὁ Θεὸς περὶ τοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ.
- ¹¹ Καὶ αὕτη ἐστὶν ἡ μαρτυρία,
ὅτι **ζωὴν αἰώνιον ἔδωκεν ἡμῖν ὁ Θεός**,
καὶ αὕτη ἡ ζωὴ ἐν τῷ Υἱῷ αὐτοῦ ἐστίν.
- ¹² Ὁ ἔχων τὸν Υἱὸν **ἔχει τὴν ζωὴν**.
ὁ μὴ ἔχων τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ τὴν ζωὴν οὐκ ἔχει.

Ο Σ. Αγουρίδης σημειώνει τα εξής για την ανωτέρω περικοπή: Ο Ιωάννης εδώ θέλει να πει στους πολεμούμενους αιρετικούς ότι, αν πράγματι έχουν γεννηθεί εκ του Θεού, όπως ισχυρίζονται, οι εντολές του Θεού δεν πρέπει να τους φαίνονται βαριές, η δε νίκη επί του κόσμου δεν συνίσταται, όπως αυτοί νομίζουν, **σε κάποια εν χάριτι και εκστάσει υπέρβαση του αισθητού και υλικού κόσμου με την από τώρα, έστω και κατά διαλείμματα, είσοδο στο υπεραισθητό**, αλλά με την χάριτι Θεού, επικράτηση στη ζωή μας των εντολών και απαιτήσεων του Θεού έναντι του θελήματος και των απαιτήσεων του κόσμου, ο οποίος αντίκειται στον Θεό. **Δεν πρόκειται περί πάλης μεταξύ ουσιών - της ύλης και του πνεύματος - και της νίκης του πνεύματος επί της ύλης**, αλλά περί πάλης της απαιτήσεως του Θεού και της απαιτήσεως του κόσμου. [...] Ο Ιωάννης εδώ δεν τρέφει καμία αυταπάτη, αλλά σαφώς αφήνει να διαφανεί ότι η τήρηση των εντολών του Θεού είναι καρπός αγώνα και πολέμου και άσκησης πνευματικής. Καμία σχέση δεν έχουν τα γραφόμενα εδώ με τον ηθικό ιδεαλισμό ή την ιδεαλιστική αισιοδοξία, διότι προϋποθέτουν την πίστη. Η νίκη επί του κόσμου είναι όχι μόνο δυνατή αλλά και εύκολη χάρη στη δύναμη μέσα μας, **που προήλθε από την εκ Θεού γέννηση**, η οποία καθιστά τον αναγεννημένο αρκούντως ισχυρό, ώστε να αντιστέκεται στις αρνητικές δυνάμεις του κόσμου, οι οποίες τον εμποδίζουν να αγαπά τον Θεό και να φυλάσσει τις εντολές Του [...]. Ότι καθιστά τις εντολές βαρείες είναι **η επιθυμία της σαρκός και η επιθυμία των οφθαλμών και η αλαζονεία του βίου (2,16)**. Άλλα αυτός που γεννήθηκε εκ του Θεού, τα υπερνικά όλα αυτά. Ο Ιησούς νενίκηκε τον κόσμο (Ιω 16,33). Όποιος ενσωματώνεται σε αυτόν, καθιστάμενος υιός Θεού, μετέχει και στη νίκη του. [...] Και στους στίχους αυτούς η ορθή πίστη και η αγάπη εκφέρονται ως διά μιας φωνής· διότι με αυτούς ο ιερός συγγραφέας έρχεται άλλη μια φορά να τονίσει **ὅτι η ορθή πίστη στον Ιησού ως τον Υιό του Θεού συνιστά την εκ Θεού γέννηση και, επομένως, τη νίκη επί του κόσμου διά της τηρήσεως των εντολών**, οι οποίες μετά τη νίκη του Χριστού δεν είναι πλέον βαρείαι. Το δι' ύδατος και αίματος δεν διορθώνει απλώς τη Γνωστική αίρεση του Κηρίνθου, **κατά την οποία ο επουράνιος Υιός του Θεού ενώθηκε με τον Ιησού κατά το Βάπτισμα, αποχωρίστηκε όμως από αυτόν προ του Πάθους**, με τον τονισμό της αλήθειας ότι ο Ιησούς ήταν ενωμένος με τον Υιό του Θεού, ως Ιησούς Χριστός και κατά τη Βάπτισμα και κατά το Σταυρό, αλλά θέλει επίσης να επισημάνει, στη συνάφεια των όσων γράφει για τη νίκη του αναγεννημένου πιστού επί του κόσμου, **ὅτι ο Ιησούς δεν υπήρξε απλώς μια αποκάλυψη του Θεού ή της αλήθειας Του κατά τη Βάπτισμα, αλλά και ο Μαχητής**, ο οποίος δια του αίματος και του θανάτου Του κατήγαγε αποφασιστική νίκη επί των δυνάμεων του κόσμου. **Η έμφαση του ενδιαφέροντος του Ιωάννη βρίσκεται, εν προκειμένω, στο αίμα**. Το ίδιο θέμα περί του αίματος του Ιησού στην Α' Πέτρου και στην προς Εβραίους οδηγεί τη σκέψη

του αναγνώστη στην παράδοση του Σινά, ιδιαίτερα στην παράδοση περί του αμνού του Πάσχα και της κυρώσεως της Διαθήκης. Ο Ιωάννης δεν χρησιμοποιεί στο Ευαγγέλιο του το ουσιαστικό «πίστις», το οποίο χρησιμοποιεί ο Παύλος συχνά, αλλά το ρήμα «πιστεύειν». Η «πίστις» εδώ δεν είναι απλώς ή ορθή περί του Χριστού διδασκαλία, αλλά επίσης η δύναμη εκείνη μέσα μας [...] (Η έντονη γραφή είναι δική μου)²²

Από την άλλη πλευρά ο M.D Jensen, υπομνηματίζει το Α΄Ιω. 5, 4b-15 ως εξής: *A new unit starts at 5:4b, as the vocabulary of love ceases to be used, and extends down to 5:16, where the theme of sin reoccurs. The last few verses of 1 John 4:7-5:4a reintroduce the identity of the readers as being born of God (5:1-4a). This reintroduction is coupled with a statement about the identity of Jesus as the Christ (5:1), the point of dispute with the antichrists (2:22-23). The combination of these twin aspects of this world brings 1 John to a climax outlined in 5:4b-15. This unit is held together by a threefold repetition of the cataphoric statement Καὶ αὕτη ἐστὶν (5:4b, 11, 14). The readers, by believing that Jesus is the Christ, Son of God, are born of God and so (α) have overcome the world (5:4b), (β) have the true testimony of God about his Son (5:11), and (γ) have confidence before God in prayer (5:14). The γράφω statement in 5:13 confirms the climactic nature of this unit and its tone of assurance²³.*

Burge also comments: **First John 5:6 is perhaps the most perplexing verse in all of the Johannine letters.** Accordingly, the secondary literature understands the christological material of 5:6-8 in a variety of ways.

The phrase Οὗτός ἐστιν ὁ ἐλθὼν δι' ὕδατος καὶ αἵματος understood as referring to

1. the sacraments of baptism and the Eucharist,
2. the incarnation, the birth and death of Jesus,
3. the baptism and death of Jesus,
4. Jesus' baptismal ministry and sacrificial death,
5. the death of Jesus and the messianic identity of Jesus (Η ἀρίθμηση σε 1, 2... . είναι δική μου)

Ο ερευνητής καταλήγει στο εξής συμπέρασμα: *In keeping with the Christology of 1 John proposed above, the clause appears to refer to the resurrection of the crucified Jesus. The last chapter of this thesis noted that ἔρχεσθαι is used to structure the resurrection narratives of John 20:19-21:14. This resulted in the confession of 1 John 4:2 being understood as a reference to Jesus' resurrection that demonstrated that he was the Christ.*

Όσον αφορά τους καταπολεμούμενους αιρετικούς, ίσως μπορεί να «βοηθήσει» στην εξιχνίασή τους, ο θεοφόρος Ιγνάτιος, ο οποίος δεν συγγράφει πολλά χρόνια μετά την Α΄ Ιω., καταπολεμεί **Δοκῆτες**, ρήματα που αποκαλύπτουν τη σχέση Ευχαριστίας και δώρου (βλ. παρακάτω υπογράμμιση). Ουδέποτε, όταν ασκεί πολεμική εναντίον των συγκεκριμένων αμφισβητιών και της Ευχαριστίας, δεν αντικρούει «ιουδαϊκές» δοξασίες, γεγονός που μάλλον συνηγορεί υπέρ της άποψης του Σ. Αγουρίδη. Πρόκειται για τα εξής λόγια:

22 Σ. Αγουρίδης 2015, 299-301.

23 M.D Jensen 2012, 178-179.

Ιγνάτιος, Προς Σμυρναίους:

7:1 *Εύχαριστίας καὶ προσευχῆς* ἀπέχονται διὰ τὸ μὴ ὁμολογεῖν τὴν «*εύχαριστίαν*» *σάρκα εἶναι τοῦ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ*, τὴν ὑπὲρ τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν παθοῦσαν, **ἦν τῇ χρηστότητι ὁ Πατὴρ ἤγειρεν.**

Οἱ οὖν ἀντιλέγοντες τῇ δωρεᾷ τοῦ Θεοῦ, συζητοῦντες ἀποθνήσκουσιν. Συνέφερον δὲ αὐτοῖς **ἀγαπᾶν ἵνα καὶ ἀναστῶσιν.**

² Πρέπον ἐστὶν ἀπέχεσθαι τῶν τοιούτων καὶ μήτε κατ' ἰδίαν περὶ αὐτῶν λαλεῖν μήτε κοινῇ προσέχειν δὲ τοῖς Προφήταις **ἐξαιρέτως δὲ τῷ Εὐαγγελίῳ ἐν ᾧ τὸ Πάθος ἡμῖν δεδήλωται καὶ ἡ ἀνάστασις τετελείωται**, τοὺς δὲ μερισμοὺς φεύγετε ὡς ἀρχὴν κακῶν²⁴

Ιγνάτιος, Προς Τραλλιανούς

10:1 Εἰ δέ ὥσπερ τινὲς ἄθεοι ὄντες, τουτέστιν ἄπιστοι, λέγουσιν **τὸ δοκεῖν πεπονθέναι αὐτόν** αὐτοὶ ὄντες τὸ δοκεῖν, **ἐγὼ τί δέδεμαι τί δὲ καὶ εὐχομαι θηριομαχῆσαι;**

Δωρεὰν οὖν ἀποθνήσκω;

Ἄρα οὖν καταψεύδομαι τοῦ Κυρίου.

11:1 Φεύγετε οὖν τὰς κακὰς παραφυάδας τὰς γεννώσας καρπὸν θανατηφόρον οὗ ἔαν γεύσηταί τις παρ' αὐτὰ ἀποθνήσκει. Οὗτοι γὰρ οὐκ εἰσιν φυτεία Πατρὸς²⁵.

Βεβαίως για τον θεοφόρο Ιγνάτιο, η Ευχαριστία ως πραγματικής Δωρεάς του Σώματος και του Αίματος του Χριστού, συνεπάγεται άμεσα ότι **λαχταρά ο ίδιος να γίνει «θεία Κοινωνία»**. Ιδού τι γράφει από τη Σμύρνη **προς τους αγίους της Εκκλησίας της Ρώμης**, ώστε να μη (!) μεσιτεύσουν στις Εξουσίες και αποτραπεί το ποθητό για εκείνον Μαρτύριο χάριν του Κυρίου Ιησού. Δεν είναι άλλωστε τυχαίο ότι σε κάθε Αγία Τράπεζα, το Μυστήριο της Ευχαριστίας πραγματοποιείται πάνω στα λείψανα αποκλειστικά μαρτύρων και όχι οσίων, ομολογητών ή κάποιας άλλης κατηγορίας αγίων.

²⁴ Απόδοση στη Νέα Ελληνική: *Απέχουν από τη - θεία - ευχαριστία και προσευχή, επειδή δεν ομολογούν ότι η ευχαριστία είναι σώμα του σωτήρος μας Ι. Χριστού, που έπαθε για τις αμαρτίες μας και τον Οποίο ο Πατέρας με την αγαθότητά του ανάστησε. Όσοι, λοιπόν, αντιλέγουν στην δωρεά του Θεού συζητούντες πεθαίνουν, ενώ τους συνέφερε να αγαπούν, για να αναστηθούν. 2. Πρέπει, λοιπόν, ν' αποφεύγετε τέτοιους ανθρώπους και ούτε κατ' ἰδίαν να μιλάμε μ' αυτούς ούτε δημόσια, αλλά να δίνουμε προσοχή στους προφήτες, εξαιρετικά δε στο Ευαγγέλιο, μέσα στο οποίο φανερώθηκε το Πάθος και τελειώθηκε η ανάσταση. Και τις διαιρέσεις να τις αποφεύγετε σαν αρχή -των- κακῶν (Μτφρ. Κέντρο Βιβλικῶν και Πατερικῶν Σπουδῶν «Η Αποστολική Πίστη». Τόμος Α'. Αθήνα: Όρος 2008, ad loc).*

²⁵ Απόδοση στη Νέα Ελληνική: *9:1: Κλείστε, λοιπόν, τ' αυτιά σας, όταν κανείς σας μιλά χωρίς τον Ιησού Χριστό, που προέρχεται από το γένος του Δαυίδ και της Μαρίας, που αληθινά γεννήθηκε, έφαγε και ήπια, διώχθηκε επί Ποντίου Πιλάτου, σταυρώθηκε πραγματικά και πέθανε, ενώ Τον έβλεπαν τα επουράνια, τα επίγεια και τα καταχθόνια. 2. Αυτός δε αληθινά αναστήθηκε απ' τους νεκρούς, διότι Τον ήγειρε ο Πατέρας Του και κατά τον ίδιο τρόπο θα εγείρει και μας, που πιστεύουμε σ' Αυτόν, ο Πατέρας μέσα στον Ιησού Χριστό, έξω από τον Οποίο δεν υπάρχει αληθινή ζωή). 10:1. Αν, καθώς λέγουν μερικοί άθεοι, δηλαδή άπιστοι, Αυτός (ο Χριστός) έπαθε φαινομενικά (κατά δόκηση), ενώ οι ίδιοι φαινομενικά βλέπουν τα πράγματα, εγώ τότε γιατί είμαι δε-μένος και γιατί προσεύχομαι να αντιμετωπίσω τα θηρία; Δωρεάν, λοιπόν, πεθαίνω, και βγάζω ψεύτη τον Κύριο; (Μτφρ. Κέντρο Βιβλικῶν και Πατερικῶν Σπουδῶν «Η Αποστολική Πίστη». Τόμος Α'. Αθήνα: Όρος 2008 ad loc)*

Ιγνάτιος, *Προς Ρωμαίους*:

7:1 Ὁ ἄρχων τοῦ αἰῶνος τούτου διαρπάσαι με βούλεται καὶ τὴν εἰς Θεόν μου γνώμην διαφθεῖραι.

Μηδεὶς οὖν τῶν παρόντων ὑμῶν βοηθείτω αὐτῷ.

μᾶλλον ἐμοῦ γίνεσθε τουτέστιν τοῦ Θεοῦ.

Μὴ λαλεῖτε Ἰησοῦν Χριστόν, κόσμον δὲ ἐπιθυμεῖτε!

² Βασκανία ἐν ὑμῖν μὴ κατοικεῖτω

μηδ' ἂν ἐγὼ παρῶν παρακαλῶ ὑμᾶς πείσθητέ μοι,

τούτοις δὲ μᾶλλον πείσθητε οἷς γράφω ὑμῖν.

Ζῶν γὰρ γράφω ὑμῖν ἔρων τοῦ ἀποθανεῖν.

ὁ ἐμὸς ἔρωσ ἐσταύρωται καὶ οὐκ ἔστιν ἐν ἐμοὶ πῦρ φιλόυλον.

ὕδωρ δὲ ζῶν καὶ λαλοῦν ἐν ἐμοὶ ἔσωθέν μοι λέγον: «Δεῦρο πρὸς τὸν Πατέρα»!

³ Οὐχ ἡδομαι τροφῇ φθορᾶς οὐδὲ ἡδοναῖς τοῦ βίου τούτου.

ἄρτον Θεοῦ θέλω,

ὃ ἐστὶν σὰρξ Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ ἐκ σπέρματος Δαυεὶδ

καὶ πόμα θέλω, τὸ αἷμα αὐτοῦ

ὃ ἐστὶν ἀγάπη ἀφθαρτος.²⁶

Επιλογικά καταγράφω τὴν Ερμηνεία ενός αξιόλογου (μᾶλλον παραθεωρημένου) Ἑλληνα Ερμηνευτή, ὄχι μόνον στο **ελθὼν ἐν ὕδατι καὶ αἵματι**, ἀλλὰ ἐπιπλέον καὶ στο πρόβλημα **πὼς το ὕδωρ καὶ το αἷμα** καταθέτουν μαρτυρία **εἰς το Ἐν**, ὅτι δηλ. ὁ Ἰησοῦς ἀπὸ τῆ Ναζαρέτ *ὄντως εἶναι Υἱὸς τοῦ Θεοῦ*.

Ο Ν. Σωτηρόπουλος²⁷, σχολιάζοντας τὸ οὐκ ἐν τῷ ὕδατι μόνον ἀλλ' ἐν τῷ ὕδατι καὶ ἐν τῷ αἵματι σημειώνει ὅτι ὁ Ἀπόστολος με τὸ ὕδωρ υπονοοῦνται (1) τὸ ὕδωρ τοῦ βαπτίσματος τοῦ Ἰησοῦ, (2) τὸ ὕδωρ, τὸ ὁποῖον ἐξήλθε ἐκ τοῦ Ἐσταυρωμένου, καὶ (3) τὸ μυστήριον τοῦ βαπτίσματος, τὸ ὁποῖον ἰδρυσε ὁ Κύριος καὶ προτυπῶνεται ἀπὸ τὰ προηγούμενα δύο. [...] Ἐπίσης συναφῶς πρὸς (1) τὸ αἷμα τῆς σταυρώσεως τοῦ Ἰησοῦ, δύναται νὰ ἐννοηθῇ καὶ (2) τὸ αἷμα, τὸ ὁποῖον ἐξήλθε ἐκ τῆς πλευράς αὐτοῦ, καὶ (3) τὸ μυστήριον τῆς *Θείας Κοινωνίας*, τὸ ὁποῖον ἰδρυσε καὶ ἐτέλεσε κατὰ τὸν Μυστικὸν Δείπνο. [...]

26 Ἀπόδοση στη Νέα Ἑλληνική («Ὁ δικός μου ἔρωσ σταυρώθηκε»): 7.1. Ὁ ἄρχοντας τοῦ αἰῶνος τούτου θέλει νὰ με ἀρπάξει καὶ νὰ υποσκάψει τὴ θεόφρονη γνώμη μου. Κανένας, λοιπόν, ἀπὸ τοὺς ἐκεῖ παρόντες ἀς μὴ τὸν βοηθήσει. Σταθείτε με τὸ μέρος μου, δηλαδή με τὸ μέρος τοῦ Θεοῦ. Μὴ μιλάτε γιὰ τὸν Ἰησοῦ Χριστό, ἐνῶ ἐπιθυμεῖτε τὸν κόσμον. 2. Ἀς μὴ φωλιάσει ἀνάμεσα σας φθόνος, οὔτε καὶ ἐγὼ αυτοπροσώπως, ἀνὰ σας παρακαλοῦσα γιὰ τὸ ἀντίθετο, νὰ μὴ μ' ἀκούσετε, ἀλλὰ υπακούστε σ' αὐτά, ποὺ σας γράφω. Σας γράφω ζωντανὸς ἀκόμα, ἀλλὰ ποθώντας διακαῶς νὰ μαρτυρήσω. Ὁ δικός μου ἔρωσ σταυρώθηκε καὶ μέσα μου δὲν καίει φωτιά ἀγάπης γιὰ υλικά, ἀλλὰ "νερό ζωντανό, ποὺ μιλάει μέσα μου καὶ μου λέγει, Ἐλα στον Πατέρα. 3. Δὲν βρίσκω καμιά ἀπόλαυση σὲ γήινες τροφές, οὔτε σὲ χαρὲς αὐτοῦ τοῦ βίου, ἀλλὰ θέλω "τὸ ψωμί τοῦ Θεοῦ", ποὺ εἶναι ἡ σὰρκα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ποὺ κατάγεται ἀπὸ τὴ γενιά τοῦ Δαυὶδ καὶ πιετό θέλω τὸ αἷμα του, ποὺ εἶναι ἡ ἀγάπη ἀφθαρτὴ, ἀθάνατη. 8. Δὲ θέλω πια νὰ ζω κατὰ τὶς συνήθειες τῶν ἀνθρώπων. Καὶ αὐτὸ θὰ γίνῃ, ἀν' ἐσεῖς τὸ θελήσετε. Θελήσατε το, γιὰ νὰ σας θελήσει κι ἐσὰς ὁ Θεός. 2. Μὲ λίγα λόγια σας φανερώνω τὸ αἴτημά μου, ἀλλὰ πιστέψτε με. Ὁ Ἰησοῦς Χριστός θὰ σας φανερώσει πὼς σας λέω τὴν ἀλήθεια. [...] Ἀν μαρτυρήσω, θὰ σημαίνει ὅτι με θελήσατε, ἀν ἀποδοκιμασθῶ, θὰ σημαίνει ὅτι με μισήσατε (Μτφρ. Κέντρο Βιβλικῶν καὶ Πατερικῶν Σπουδῶν «Ἡ Ἀποστολικὴ Πίστη». Τόμος Α'. Αθήνα: Ὅρος 2008).

27 *Ερμηνεία Δυσκόλων Χωρίων τῆς Γραφῆς. Τόμος Γ'.* Αθήνα: Σταυρός 1994, 522-527. Ἐνδιαφέροντα εἶναι καὶ ἐν σὺννεχίαι τα σχολία του στο ἐπονομαζόμενο «Κόμμα Ἰωάννου» (ὄπ. 533-538).

Καθ' ημάς η έννοια του αποστολικού λόγου περί μαρτυρίας «του ύδατος» και «του αίματος» είνε (sic) η εξής: Εν τη Παλαιά Διαθήκη ο Θεός διέταξε τελετουργικά καθάρσεις δι' ύδατος και αίματος θυσιών. **Αι τελετουργικά αύται καθάρσεις είχαν συμβολικόν και προφητικόν χαρακτήρα.** Εσήμαινον ότι η αποστολή του Μεσσίου και Υιού του Θεού θα συνεδέετο προς το ύδωρ και το αίμα (Ιδέ σχετικώς το 9ον κεφάλαιον της προς Εβραίους Επιστολής). Ειδικώς δε ως προς «το ύδωρ» ο Θεός έδωσε την υπόσχεσιν: «ρανῶ έφ' ύμᾶς καθαρόν ύδωρ και καθαρισθήσεσθε από πασῶν τῶν άκαθαρσιῶν ύμῶν» (Ιεζ. 36:25). **Αι σχετικά δε προς το ύδωρ και το αίμα συμβολικά πράξεις και προφητεία της Παλαιάς Διαθήκης εύρον την πλήρωσίν των εις τον Ιησούν, όχι εις άλλον.** Δια τούτο ο Απόστολος μετά μεγάλης εμφάσεως λέγει, «Οὔτος έστιν ό έλθών δι' ύδατος και αίματος...», και άρα, εννοεί, αυτός είνε (sic) ο Μεσσίας και ο Υιός του Θεού. **αφού εις αυτόν ευρίσκουν εκπλήρωσιν αι σχετικά προς το ύδωρ και το αίμα συμβολικά πράξεις και προφητεία της Παλαιάς Διαθήκης.** Αν ο Ιησούς δεν ήτο ο Μεσσίας και ο Υιός του Θεού, αλλ' ήτο πλάνος, όπως κατηγορούν αυτόν οι εχθροί αυτού, θα ηδύνατο μεν να βαπτισθή, αλλ' όχι εκουσίως να σταυρωθή, διότι η εκούσια σταύρωσις απαιτεί θείαν δύναμιν (Ιω. 10:18). Επίσης δεν θα έρρεε εκ της πλευράς του Ιησού αίμα και ύδωρ. Εξ ουδενός σώματος εξεχέεται αίμα και ύδωρ. [...] Τέλος εάν ο Ιησούς δεν ήταν ο Μεσσίας και Υιός του Θεού, τα ιδρυθέντα υπ' αυτού Μυστήρια δεν θα επεκράτουν. Ποίος πράγματι δύναται να επιβάλη εις την ανθρωπότητα βάπτισμα εν τω ονόματι αυτού, και κοινωνίαν άρτου και οίνου εις την μορφήν σώματος και αίματος αυτού εις την ουσίαν; Βεβαίως η Α' Ιω. χρησιμοποιεί ενεστῶτα για το «μαρτυρούντες», ενώ η επιχειρηματολογία της δεν στηρίζεται στην τυπολογία της Π.Δ.. Η κοινωνία τόσο του μοναδικού βαπτίσματος όσο και της Ευχαριστίας είναι ισοδύναμος με τη φράση του: 'Ο πιστεύων εις τόν Υιόν τοῦ Θεοῦ ἔχει **τήν μαρτυρίαν έν έαυτῷ** (5, 2).

3. ΚΑΤΑ ΙΩΑΝΝΗ 19

²⁸ Μετά τούτο είδώς ό 'Ιησοῦς
ότι ἤδη πάντα τετέλεσται,
ἵνα τελειωθῆ ἡ Γραφή, λέγει·

Διψῶ²⁸

²⁹ Σκεῦος ἔκειτο **ᾧ ξους μεστόν·**
Σπόγγον οὔν **μεστόν τοῦ ᾧ ξους,**
ὑσώπῳ περιθέντες (Παράδοξο 1^ο !),
προσήνεγκαν αὐτοῦ τῷ στόματι.

³⁰ ὅτε οὔν ἔλαβεν τὸ ᾧ ξος, [ὁ] 'Ιησοῦς εἶπεν·

Τετέλεσται

Καί κλίνας τήν κεφαλήν. **παρέδωκεν τὸ Πνεῦμα.** (Παράδοξο 2^ο !²⁹),

³³ Ἐπί δέ τόν 'Ιησοῦν ἔλθόντες,
ὡς εἶδον ἤδη αὐτόν τεθνηκότα,
οὐ κατέαξαν αὐτοῦ τὰ σκέλη,

²⁸ *Ερμηνεία Δυσκόλων Χωρίων της Γραφής. Τόμος Γ'.* Αθήνα: Σταυρός 1994, 522-527. Ενδιαφέροντα είναι και εν συνεχεία τα σχόλια του στο επονομαζόμενο «Κόμμα Ιωάννου» (όπ. 533-538).

²⁹ Πρβλ. Ακ. 23, 46: *Πάτερ, εις χείράς σου παρατίθεμαι τὸ πνεῦμά μου.* Το Κατά Λουκά και το Ιω. παρουσιάζουν πολλές ομοιότητες στην Αφήγηση του Πάθους.

³⁴ Ἄλλ' εἷς τῶν στρατιωτῶν λόγχη αὐτοῦ τὴν πλευρὰν ἔνυξεν,
καὶ ἐξῆλθεν εὐθὺς **αἷμα καὶ ὕδωρ**.

³⁵ Καὶ ὁ ἑωρακῶς μεμαρτύρηκεν,
καὶ ἀληθινὴ αὐτοῦ ἐστὶν ἡ μαρτυρία,
καὶ ἐκεῖνος οἶδεν ὅτι ἀληθῆ λέγει,
ἵνα καὶ ὑμεῖς πιστεύ[σ]ητε.

³⁶ Ἐγένετο γὰρ ταῦτα ἵνα ἡ **Γραφὴ πληρωθῇ**·
Ὅστοῦν οὐ συντριβήσεται αὐτοῦ
(Ἐξ. 12, 10: Πάσχα οικογενειακῆς Κοινότητος).

³⁷ καὶ πάλιν **ἑτέρα Γραφὴ** λέγει·
Ὅψονται εἰς ὃν ἐξεκέντησαν
(Ζαχ. 12, 10. πρβλ. Ιεζ. 48 [Ναός]).

- I. Μόνον το *Κατὰ Ιωάννη* (Ιω.) περιγράφει τον λογιισμό της πλευράς του Νέου Αδάμ. Από εκεί δημιουργείται η Νέα Εύα, ενώ ο Ιησούς δεν έχει εγκαταλειφθεί από όλους (ὅπως στους Συνοπτικούς): κάτω από τον Σταυρό του παρίστανται ο Αγαπημένος Μαθητής και η *γυναίκα* - μητέρα Του. Αυτή καθίσταται ἔκτοτε μητέρα τού κατεξοχὴν μάρτυρα του Κυρίου στο β' μέρος του Ιω. μετά τον Πρωτομάρτυρα Βαπτιστή στο α', του «ανώνυμου» αγαπημένου μαθητή, ο οποίος την ἔλαβε **εις τα ἴδια** για να δημιουργηθεῖ ἕνας νέος «Οἶκος».
- II. Ο Ιωάννης δίνει μεγάλη ἔμφαση στον λογιισμό, αφού σημειώνει: **καὶ ὁ ἑωρακῶς μεμαρτύρηκεν** [...]. Καὶ **ἐκεῖνος οἶδεν** ὅτι ἀληθῆ λέγει.³⁰ Τα αντικείμενα της συγκεκριμένης μαρτυρίας εἶναι ἐξόχως σημαντικά³¹ για την **πίστι** ὅσων λαχταροῦνε τη σωτηρία ἀπὸ το *δηλητήριο* μέσω της **θέασης** του Υἱοῦ του Ἀνθρώπου, ο οποίος σαν Ὅφρις (!) **υψώθηκε** στο Ξύλο (3, 14). Ο ἴδιος ο Κύριος δεν *υψώνεται* στο Ιω. ἀνάμεσα σε δύο ληστές, ἀλλὰ σε δύο πρόσωπα ἀνευ χαρακτηρισμοῦ, ἴσως για να υπενθυμίσει τον Μωυσῆ, ο οποίος στην *κορυφὴν του βουνού* ἀνάμεσα στον Ωρ και τον Ααρών (Ἐξοδος 17), μέσω της ἔκτασης των χειρῶν πρόσφερε τη νίκη ἀπέναντι στον Αμαλῆκ.
- III. Επιπλέον, ὅταν πραγματοποιοῦνται οὖν Εμφανίσεις του Αναστάντος στους δέκα και κατόπιν στον Θωμά, ἡ **ανοικτὴ πλευρά** διαδραματίζει καθοριστικὸ ρόλο στη μαρτυρία της «σωματικῆς» Ἀνάστασης, τη στιγμή που στην παράλληλη ἀφήγηση του Λουκά, ἀντὶ για αὐτὴν (την πλευρά), γίνεται λόγος ἀγγιγμα στους **πόδες** (Ιω. 20, 20. 25. 27. πρβλ. Λκ. 24, 40).

³⁰ Ἀντιθέτως συμβαίνει στον τελικὸ Ἐπίλογο στο Ιω. 21, 24-25^a ἡ πιστοποίηση της μαρτυρίας του μαθητῆ ἀνήκει στο «εμεῖς». Συμπεριλαμβάνεται δηλ. ὅλη ἡ *ιωάννεια κοινότητα*: *Οὗτός ἐστιν ὁ μαθητὴς ὁ μαρτυρῶν περὶ τούτων καὶ ὁ γράψας ταῦτα, καὶ οἶδαμεν ὅτι ἀληθὴς αὐτοῦ ἡ μαρτυρία ἐστίν. Ἔστιν δὲ καὶ ἄλλα πολλὰ ἃ ἐποίησεν ὁ Ἰησοῦς [...]*.

³¹ Ἴσως με αὐτὴ τὴ σκηνὴ υποκαθιστᾷ το Ιω. **το σκίσιμο του καταπετάσματος** του επιγείου ἱεροσολυμητικοῦ Ναοῦ, τη στιγμή κατὰ τὴν ὁποία ο Ιησούς, *ὃν προέθετο ὁ Θεὸς ἱλαστήριον πάντων*, ἐξέπνευσε, ἀφοῦ πρὶν εἶχε γίνει ἀναφορὰ στην ἔλευση του Ηλία (Μκ. 15, 38-39. Μτ. 27, 51-53 Αποκ. 11, 19). Το γεγονός αὐτό, το ὁποῖο συνόδευσε τὴ θυσία του Ἰ. Χριστοῦ, συνδυάστηκε (ὅπως και στην Αποκ.) στον Ματθαῖο με τρομερὸ σεισμό και τὴν ἀνάσταση πολλῶν κεκοιμημένων αγίων. Το γεγονός αὐτό μαζί με το σκίσιμο του ἐνδύματος του ἀρχιερέως και τὴν ὁμολογία του ἐκατοντάρχου σήμανε τὴν διὰ τὴς θυσίας του Ἰ. Χριστοῦ παγκοσμιότητα της σωτηρίας, ἀφοῦ ὅλοι ἀπέκτησαν πλέον τὴν δυνατότητα πρόσβασης στα ἄδυτα του Ναοῦ. Τὴ δημόσια ἐμφάνιση του Ναοῦ στην Αποκ. ἐπίσης συνοδεύει ἡ παγκόσμια δοξολογία του Θεοῦ του Ουρανοῦ (στ. 13).

- IV. Μια σειρά παράδοξων «σημείων» κατά τη Σταύρωση κορυφώνεται στο γεγονός ότι **πρώτα επισημαίνεται το Αίμα και μετά το Ύδωρ**, αντίστροφα από τη σειρά των *χαρακτηριστικών* για την χριστιανική Κοινότητα Μυστηρίων (πρώτα Υιοθεσία διά του μοναδικού Βαπτίσματος³² και μετά Ευχαριστία). Άλλωστε αυτή (η συνέχεια) καταγράφεται και **(1)** στο Ιω. 3-6 (Διάλογος με το Νικόδημο τη Νύχτα του Πάσχα περί της αναγέννησης και μετά διάλογος περί του άρτου με τους Ιουδαίους στη Συναγωγή της Καπερναούμ το β' Πάσχα της δημόσιας Δράσης του), αλλά και **(2)** στην προμνημονευθείσα περικοπή Α' Ιω. 5. Επιπλέον εμφανίζονται μάλλον δύο δύο *ξεχωριστοί κρουνοί*, οι οποίοι, όμως, *εν μέρει* επαληθεύουν τα Ιω. 4 και 7: Εκεί ο Κύριος είχε υποσχεθεί ότι εκείνος, που πιστεύει σε Αυτόν, **ποταμοί από την Κοιλιά του θα ρεύσουν ύδατος ζώντος** (όχι αίματος!). Μάλιστα ο συγγραφέας **έν τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ τῇ μεγάλῃ τῆς ἐορτῆς** (της Σκηνοπηγίας), όταν και ραπίζανε το Θυσιαστήριο που «ανέβλυζε» ὕδωρ, επεξηγεί ότι πρόκειται για το **Πνεύμα**, το οποίο *έμελλον λαμβάνειν* όσοι θα πίστευαν σε Εκείνον (7, 39). Εν προκειμένω, στον Σταυρό, τρέχει καταρχάς Αίμα, μετά την επισήμανση μάλιστα ότι ο Κύριος «ποτίσθηκε» με ὄξος και σπόγγο, το οποίο αναρτήθηκε **μέσω υσώπου**, όπως και ότι *πρώτα* έκλινε την Κεφαλή και *μετά* παρέδωκε το Πνεύμα.
- V. Ουσιαστικά η ρέυση Αίματος και Ὑδατος συνιστά την κορύφωση της ἐσχάτης Ὁρας της Αποκάλυψης - της Ζωής. Αυτή εξαγγέλθηκε ήδη κατά την προγραμματική «αρχή των σημείων του Ιησού» στον Γάμο της Κανά, όπου ο Κύριος, σε ένα εναλλακτικό Σινά (μετά από τρεις ημέρες αλλά όχι μέσα σε ένα περιβάλλον «αστραπών, βροντών»), λειτουργεί ως ο «χορηγός» (πατέρας) του Νυμφίου και τελειωτής του Οίκου. Εκεί, πάλι με την παρουσία της «Γυναίκας» (= ιδεώδης εκπρόσωπος του Ισραήλ των Επαγγελιών) τελικά μετέβαλε το ὕδωρ - νερό των καθαρμών σε *ἀφθονο* και *ἀριστης ποιότητας* «μεσσιανικό Οίνο» για να τελειωθεί η συγκρότηση του Οίκου (της ἑδρας - του «Ναού» της πρωτοχριστιανικής Κοινότητας), τον οποίο επίσης αποκαθιστά με το β' θαύμα του επίσης στην Κανά στον «βασιλικό» αξιωματούχο της Γαλιλαίας την ἑβδομη ὥρα (4, 52). «Τότε» την εξαγγελία της Ὁρας **ακολούθησε στον Ἅγιον Ὅρος** το α' Πάσχα της δημόσιας δράσης Του, **ἡ** εκρηκτική Κάθαρση και Υποκατάσταση του περιλάμπρου Ναού: *Λύσατε τον Ναό τούτον* (= Σώμα Του) (2, 19). Ο ζήλος (= φλογερός ἔρως) για τον Οίκο του **Πατέρα** Του **θα** τον καταφάει³³. Ἢδη είχε αποκαλύψει στον «Ισραηλίτη» Ναθανήλ ότι ως **Υἱός του Ανθρώπου** είναι η «Βαιθήλ» - η **Κλίμαξ**, επί της οποίας **εφάπτεται** ο Ουρανός με τη Γη (1, 51). Συνεπώς Αυτός είναι ο κατεξοχήν Ναός, όπως και θα επεξηγήσει και στην «ακάθαρτη» Σαμαρίτισσα πλησίον του φρέατος του Ιακώβ στη Συχάρ, και η λατρεία Του τελεσιουργείται διά του Πνεύματος και της Αλήθειας, που είναι ο Ἴδιος.
- VI. Ας σημειωθεί ότι την «αρχή» προς την πραγματοποίηση του **Τετέλεσται**, «σηματοδοτεί» ο νιπτήρας των ακάθαρτων ποδών των μαθητών (συμπεριλαμβανομένου και του Ιούδα) ως **υποτύπωσης**: *Πρὸ δὲ τῆς ἐορτῆς τοῦ Πάσχα εἰδὼς ὁ Ἰησοῦς ὅτι ἦλθεν αὐτοῦ ἡ Ὁρα ἵνα μεταβῆ ἐκ τοῦ κόσμου τούτου πρὸς τὸν Πατέρα, ἀγαπήσας τοὺς ἰδίους τοὺς ἐν τῷ κόσμῳ, εἰς τέλος ἠγάπησεν αὐτούς.* (13, 1). Εκεί ο Κύριος με τη συνείδηση ότι έχει γίνει αποδέκτης ὅλων των δώρων του Πατέρα, (1) ὅτι **πάντα** δηλ. *ἔδωκεν αὐτῷ ὁ*

32 Ονομάζεται στην Α' Ιω. **χρίσμα** (2, 20, 27) και **σπέρμα Θεού** (3,9).

33 Αντί για *κατέφαγεν*: ὁ ζήλος τοῦ οἴκου σου κατέφαγέν με (Ψ. 68, 10).

Πατήρ εις τὰς χεῖρας καὶ (2) ὅτι ἀπὸ Θεοῦ ἐξῆλθεν καὶ πρὸς τὸν Θεὸν ὑπάγει, προβαίνει στην πλέον ταπεινωτική ενέργεια. Δεν λύνει τους μάντες των υποδημάτων των Μαθητῶν (πρβλ. 1, 27: Βαπτιστής), ἀλλὰ τους πλένει τα ἴδια τα πόδια. Πρόκειται για «τελετουργικό» ἀπαραίτητο στο δείπνο της Ανατολής, εφόσον κάποιος εἶχε πλυθεὶ ολόκληρος, ἐνῶ στο τέλος **ἐνιπτε τα χέρια του**, που ἦταν καὶ ἡ τρίτη κατὰ σειρά «κάθαρση»³⁴. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Ἰησοῦς ἐν συνεχείᾳ τονίζει: **ὁ λελουμένος οὐκ ἔχει χρείαν εἰ μὴ τοὺς πόδας νίψασθαι, ἀλλ' ἔστιν καθαρὸς ὅλος· καὶ ὑμεῖς καθαροὶ ἐστε, ἀλλ' οὐχὶ πάντες** (13, 10). Οἱ μαθητῆς ἤδη ἐνεκα τῆς πίστεως καὶ τῆς υπ-ακοῆς τοῦ λόγου τοῦ Λόγου ἔχουν υποστεί τὸ πρῶτο καθοριστικὸ λουτρό. Γι' αὐτὸ καὶ στο 15, 3, στο πλαίσιο τῆς Διαθήκης του, ὁ Ἰησοῦς διευκρινίζει: *ἦδη ὑμεῖς καθαροὶ ἐστε διὰ τὸν λόγον ὃν λελάληκα ὑμῖν.*

VII. Στην περίπτωση τῆς δωρεᾶς του νιπτήρα, δεν πρέπει να λησμονεῖται ὅτι ὁ Κύριος ἐν μέρει «αντιγράφει» τὴ δωρεὰ τῆς Μαρίας, τῆς ἀδελφῆς του Λαζάρου, ὅταν πρὸ ἕξι ἡμερῶν τοῦ πάσχα ἦλθεν εἰς Βηθανίαν (12, 1) καὶ του παρέθεσε τὸ κατεξοχὴν σύμβολο φιλίας καὶ «κοινωνίας» στην Ανατολή, τὸ Δείπνο. Ἡ Μαρία συνειδητοποιεῖ ὅτι ἐκεῖνος που τῆς ἔκανε τὴν ὑψίστη Χάρη (= τὴν ἀνάσταση ἐνός τετραήμερου νεκροῦ, του ἀδελφοῦ τῆς), καθὼς διαθέτει κυριαρχία πάνω στον ἄγγελο του θανάτου, πρόκειται να θυσιαστεί καὶ να ἀναστηθεῖ (ἐξ ου καὶ τὸ «ἐξέμαξεν»)³⁵: *Ἡ οὖν Μαριάμ λαβοῦσα λίτραν μύρου νάρδου πιστικῆς πολυτίμου ἤλειψεν τοὺς πόδας τοῦ Ἰησοῦ καὶ ἐξέμαξεν ταῖς θριξίν αὐτῆς τοὺς πόδας αὐτοῦ· ἡ δὲ οἰκία ἐπληρώθη ἐκ τῆς ὀσμῆς τοῦ μύρου* (12, 3). Αὐτὸ τὸ δῶρο προκαλεῖ τὴν φανερὴ ἐκδήλωση ἐκεῖνου, ὁ ὁποῖος ἐνεκα του γεγονότος ὅτι ἦταν κλέπτης, ἐμελλεν αὐτὸν παραδιδόναι (12, 4). Ἡ προηγούμενη ἐπισήμανση τῆς παρουσίας ἐνός μαθητῆ – διαβόλου γίνεται ἐπίσης στη συνάφεια τῆς παράδοσης «του δώρου των δώρων» στο κεφ. 6 (στ. 70).

VIII. Σύμφωνα με τὸν Ράτσινγκερ³⁶, στο τελευταῖο δείπνο ὁ Ἰωάννης πρόσθεσε *μια νέα διάσταση στην προφητεία τὴν ὁποία ἀνακάλεσε ὁ Ἰησοῦς ἀναφορικά με τὴν πορεία Του ὡς ἐξῆς: στη θέση τῆς ἐκφρασης που χρησιμοποιεῖται ἀπὸ τὴν Μετάφραση των Ὁ (ὁ ἐσθίων ἄρτους μου) ἐπιλέγει τὸν ὄρο τρώγειν, με τὸν ὁποῖο ὁ Ἰησοῦς εἶχε προσδιορίσει στην ἐκτενὴ περί του ἄρτου Ομιλία Του τὴ βρώση τῆς σάρκα καὶ του αἵματος, ἀρα καὶ τὴ μετάληψη του μυστηρίου τῆς Ευχαριστίας (Ἰω. 6, 54-58). Ἐτσι τὸ ψαλμικὸ λόγιο προσκιάζει τὴν Ἐκκλησία τῆς ἐποχῆς του (Ἰωάννη) καὶ ὅλων των ἐποχῶν που εορτάζει τὴν Ευχαριστία. [...]. «καὶ γὰρ ὁ ἄνθρωπος τῆς εἰρήνης μου ἐφ' ὃν ἤλπισα, ὁ ἐσθίων ἄρτους μου, ἐμεγάλυνεν ἐπ' ἐμὲ πτερινισμόν» (Ψ. 40 [41], 10: *κι ὁ φίλος μου ἀκόμα ὁ ἀκριβὸς που τὸν ἐμπιστευόμενον καὶ τρώγαμε μαζί ψωμί, μου γύρισε τὴν πλάτη καὶ με κλώτισε*). **Το σπάσιμο τῆς φιλίας εἰσέρχεται στην κοινωνία τῆς Ἐκκλησίας ὅταν διαχρονικά οἱ ἄνθρωποι λαμβάνουν τὸν ἄρτο Του καὶ τὸν προδίδουν.** Το πάθος του Ἰησοῦ, ὁ ἀγώνας Του με τὸν θάνατο, διαρκεῖ μέχρι τὸ τέλος του Κόσμου ἔχει γράψει ὁ Πασκάλ ἐπὶ τῆ βάσει παρόμοιων ἐμπειριῶν (πρβλ. *Pensées VII 553*). Μποροῦμε ἐπίσης ἀντίστροφα να ἰσχυριστούμε: ὁ Ἰησοῦς σήκωσε πάνω Του ἐκείνη τὴν ὥρα, τὴν προδοσία ὅλων των ἐποχῶν, τὸ διαχρονικὸ πάθος τοῦ να γίνεσαι ἀντικείμενο προδοσίας, υφιστάμενος τὴν ἐσχάτη ἀνάγκη τῆς Ἰστορίας μέχρι τὸν πυθμένα τῆς.*

34 Για να συμμετάσχουν ὅμως στο τελευταῖο Δείπνο (μέσω τῆς ἐξομολόγησης - ἐξαγόρευσης;) οφείλουν να καθαρῶνται καὶ οἱ πόδες ἐκεῖνων, που θα κληθῶν να ἐξαγγείλουν τὸ μήνυμα τῆς ἐλπίδας (Ρωμ. 10, 15. Ἦσ. 52, 7. Ναούμ 1, 15).

35 Βλ. Σ. Δεσπότη 2018, (Πρακτικά ὑπὸ Ἐκδοσῆ).

36 Πάπας Βενέδικτος ΙΣΤ' 2012, 79.

- IX. Στο τέλος της υπό εξέταση Περικοπής ο (κατεξοχήν) **Άνθρωπος** (του Πόντιου Πιλάτου, όρος που μάλλον «μεταφράζει» στα Ελληνικά, το όνομα που χρησιμοποίησε για τον Εαυτό Του ο σαρκωμένος Λόγος, ήτοι το **Υιός του Ανθρώπου**), ταυτίζεται βάσει της Γραφής με τον **πασχάλιο Αμνό** (τον *αίροντα την αμαρτίαν ολόκληρου του Κόσμου*, σύμφωνα με την Εισαγωγή του Ιω. [1, 29. 32]). Άλλωστε η Σταύρωση στο Ιω. δεν διεξάγεται την Ημέρα του Πάσχα (όπως στους Συνοπτικούς), αλλά την παραμονή (ΠροΠαρασκευή), ώρα 12.00-15.00, όταν σφάζονταν τα πασχαλινά αρνιά στο Ναό, στον χώρο της Σιών, όπου κατά την Παράδοση οδηγήθηκε για τη σφαγή και ο Ισαάκ (Ιωβηλ. 18.13).
- X. Ταυτόχρονα, βάσει του δεύτερου βιβλικού χωρίου (19, 37) το Σώμα Του προβάλλεται ή μάλλον αποδεικνύεται ήδη ως ο Ναός και δη το θυσιαστήριο των ολοκαυτωμάτων, από το οποίο και την Παρασκευή του Πάσχα, έτρεχε προς την Κοιλάδα των Κέδρων το αίμα των πασχάλιων αμνών. Είναι η Ζωοδόχος Πηγή, η οποία ξεπλένει τον Ιούδα από την ενοχή και την ακαθαρσία. Το εκπληρούμενο Ζαχαρία 12, 10 είναι το **κατεξοχήν παράδοξο** χωρίο της Α.Γ., καθώς στο εβραϊκό Πρωτότυπο παρουσιάζεται ο Γιαχβέ να κατατρυπιέται και μετά ο ίδιος ομιλεί για Πένθος για Αυτόν ως Μονογενή: *(α) Καί θέλω έκχέει επί τόν οἶκον Δαβιδ και επί τούς κατοίκους τῆς Ἱερουσαλήμ πνεῦμα χάριτος και ἰκεσιῶν· (β) και θέλουσιν ἐπιβλέψει πρὸς ἐμέ, τὸν ὁποῖον ἐξεκέντησαν, και (γ) θέλουσι πενθήσει δι' αὐτόν ὡς πενθεῖ τις διὰ τὸν μονογενῆ αὐτοῦ, και θέλουσι λυπηθῆ δι' αὐτόν, ὡς ὁ λυπούμενος διὰ τὸν πρωτότοκον αὐτοῦ. [...] Ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ θέλει εἶσθαι πηγή ἀνεωγμένη εἰς τὸν οἶκον Δαβιδ και εἰς τούς κατοίκους τῆς Ἱερουσαλήμ διὰ τὴν ἀμαρτίαν και διὰ τὴν ἀκαθαρσίαν. Καί ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ, λέγει ὁ Κύριος τῶν δυνάμεων, θέλω ἐξολοθρεύσει τὰ ὀνόματα τῶν εἰδώλων ἀπὸ τῆς γῆς και δὲν θέλει πλέον εἶσθαι ἐνθύμησις αὐτῶν, και ἔτι θέλω ἀφαιρέσει τούς Προφήτας και τὸ πνεῦμα τὸ ἀκάθαρτον ἀπὸ τῆς γῆς* (Μτφρ. Βάμβα [Bible Works⁸]). Βεβαίως και δεν είναι τυχαίο ότι στη συνέχεια του Ιω., έχουμε διά του Αναστάσιου την **Πεντηκοστή προ της Πεντηκοστής**: «Λάβετε Πνεῦμα Ἅγιον» (20, 22). Ο Κύριος, όπως στη Δημιουργία και την ανάσταση των ενκρῶν οστών στο Ιεζ. 37, εμφυσά τους καινούς ανθρώπους – απεσταλμένους με το πνεῦμα Του, προκειμένου να χορηγούν καταρχήν και καταρχάς την άφεση, αλλά και την κατακράτηση των αμαρτιών. Πρόκειται άραγε για την επανάληψη του «νιπτῆρα» εκ μέρους των μαθητῶν Του προς την ανθρωπότητα;

Επιλογικά παραθέτω ένα σχόλιο του Τερτυλιανού στον λογισμό της πλευράς και της εκροής δύο ξεχωριστῶν κρουσῶν: *Ἐχουμε βέβαια και δεύτερη Βάπτιση που είναι κι αυτή μοναδική, τη βάπτιση στο αίμα, για την οποία ο Κύριος εἶπε «βάπτισμα έχω να βαπτισθῶ», παρόλο που ήταν ήδη βαπτισμένος. Διότι «ούτος είναι ο ελθὼν δι' ὕδατος και αἵματος», όπως έγραψε ο Ιωάννης, ὡστε να βαπτιστεί με νερό και να δοξαστεί χύνοντας το αίμα Του, 2. και μέσω Αυτοῦ εμεῖς να γίνουμε (α) «κεκλημένοι», ὅταν βαπτιστούμε στο νερό, και (β) «εκλεκτοί», ὅταν βαπτιστούμε στο αίμα. Από τη λογισμένη Του πλευρά ανάβλυσε νερό και αίμα που συμβολίζουν αντίστοιχα τις δύο βαπτίσεις, ὡστε ὅσοι πιστεύουν στο αίμα Του, να «πλυθούν» με το νερό της Βάπτισης, και οι «πλυμένοι» με το νερό να χρειάζεται επίσης να «πλυθούν» και στο αίμα. Αυτή η Βάπτιση (ενν. του Μαρτυρίου) κάνει πραγματικότητα, ακόμα και το βάπτισμα που δεν έλαβες και σου ξαναδίνει πίσω αυτό που έχασες (Περί Βαπτίσματος Κεφ. 16)³⁷.*

37 Μτφρ. Κέντρο Βιβλικῶν και Πατερικῶν Σπουδῶν, Τόμος Β' 2008, 89.

4. ΚΑΤΑ ΙΩΑΝΝΗ 6³⁸

- I. Η Ενότητα, όπου γίνεται στο Ιω. εκτεταμένη αναφορά για την «θεία Κοινωνία», είναι **το Κεφ. 6**. Πρόκειται για το κεφ. του Ευαγγελιστή, όπου παρουσιάζεται η **μεγαλύτερη ομοιότητα με τους Συνοπτικούς**, καθώς η τροφοδοσία των 5.000 ανδρών και η καταδάμαση της αβύσσου συναντώνται ήδη στον Μάρκο (6, 30-52). Σήμερα η άποψη, που κυριαρχεί ερευνητικά είναι ότι ο Ιωάννης στο δικό του «*Απομνημόνευμα*» (όπως ονομάζονται τα Ευαγγέλια στον Ιουστίνο [Α' Απολ. 66.3]), προϋποθέτει τη γνώση των προηγούμενων Συνοπτικών. Την μορφοποιεί, όμως, δημιουργικά – «ποιητικά», σε συνδυασμό με το ιδιαίτερο υλικό (τις προσωπικές «αναμνήσεις») του. Έτσι για το ακροατήριό του θεωρείται δεδομένη για παράδειγμα η γνώση περί των *Δώδεκα* στο τέλος του κεφ. 6, παρότι ο Κύριος δεν *καλεί* («ποιεί») προηγουμένως τα μέλη της συγκεκριμένης «Ομάδας», που συμβολίζει την ανασυγκρότηση του διεσπαρμένου δωδεκάφυλου Ισραήλ. Τελικά ο Ιωάννης με τις αντιμεταθέσεις των αφηγήσεων (Κάθαρση του Ναού στην αρχή, θαυμαστή αλιεία στο τέλος (όπου επίσης έχουμε «τροφοδοσία»), Νιπτήρας αντί παράδοσης των φρικτών μυστηρίων, αντί της Ανάκρισης από τους Αρχιερείς, έμφαση σε εκείνη από τον Πιλάτο), τις αποσιωπήσεις άλλων (όπως της Μεταμόρφωσης, όλων των Εξορκισμών) και άλλες τεχνικές αποσκοπεί στο να εκπέμψει συγκεκριμένα θεολογικά μηνύματα, τα οποία υπηρετούν στον στόχο που καταγράφει στον Επίλογο (Ιω. 21, 30).
- II. Δεν είναι τυχαίο ότι το Ιω., αν και συντάχθηκε μάλλον στην πόλη του Ηρακλείτου, την Έφεσο, διαδόθηκε και υπομνηματίστηκε εκτενώς ήδη κατά τον 2^ο αι. μ.Χ. σε μία άλλη μεγάλη πόλη, την Αλεξάνδρεια. Πρόκειται για την πολιτιστική πρωτεύουσα της Μεσογείου, όπου ήδη τρεις αιώνες π. Χ., ένεκα κατεξοχήν της Βιβλιοθήκης, αναπτύχθηκε η φιλολογία. Εκεί δηλ. κυκλοφορούν κείμενα γραπτά, *έντεχνα* συντιθεμένα, προορισμένα για **πολλαπλή** ανάγνωση (κι όχι απλώς για *απαγγελία*), με υπαινιγμούς σε προγενέστερα «έπη» («αλεξανδρινές υποσημειώσεις»), ενώ οι ήδη γνωστοί ήρωες γίνονται αντικείμενο θέασης από εναλλακτικές οπτικές³⁹.
- III. Το κεφ. 6 είναι εξαιρετικά **εκτεταμένη Ενότητα** με μεγάλη «διακύμανση» στον Χώρο: πέραν της θαλάσσης, όρος, θάλασσα – Χάος, Καπερναούμ και δη Συναγωγή. Το χρονικό πλαίσιο όμως παραμένει το ίδιο: Είναι το Πάσχα, η (κατεξοχήν) **εορτή των «Ιουδαίων»** (όχι «των Ισραηλιτών»). Πρόκειται για το *δεύτερο* Πέσαχ της δημόσιας δράσης του σαρκωμένου Λόγου στο Ιω, καθώς το πρώτο ταυτίζεται με την κάθαρση

38 Jörn-Michael Schröder 2003, 61-32. Σ. Αγουρίδης 2005, ad loc.

39 Πολύ διαφωτιστική για το θέμα στάθηκε για μένα η σχετική Διάλεξη της Σοφίας Παπαϊωάννου στο πλαίσιο των Ανοικτών Μαθημάτων: <https://opencourses.uoa.gr/modules/video/?course=PHIL5> Διάλεξη 12. Επίσης νέα προοπτική για τη μελέτη της εσπερινής λατρείας των πρώτων Χριστιανών ανοίγει η μελέτη της νυκτερινής ζωής κατά τα αυτοκρατορικά χρόνια από τον Α. Χανιώτη, Μέρος Α'. Το ημέρωμα της νύχτας: Η αρχαία Ελλάδα μετά το Ηλιοβασίλεμα. <https://www.blod.gr/lectures/to-imeroma-tis-nyhtas-i-arhaia-ellada-meta-to-iliobasilema/> Σε εισήγηση του ίδιου αναφορικά με τη *Μνήμη και ταυτότητα στην Αφροδισιάδα στους αυτοκρατορικούς χρόνους*, εντύπωση μου προκάλεσε το γεγονός ότι οι ιωάννεις εκφράσεις « φως και ζωή» ανακαλύφθηκαν από την αρχαιολογική σκαπάνη ως ακιδογράμματα πάνω σε τοίχους της μικρασιατικής Αφροδισιάδας (μετέπειτα Σταυρούπολης). <https://www.blod.gr/lectures/mnimi-kai-taytotita-stin-afrodisiada-stous-aytokratorikous-hronous/>. Επίσης σύμφωνα με προφορική μαρτυρία, στη Μικρά Ασία για πολλούς αιώνες αντί της ευχής «Κύριε Ιησού Χριστέ ελέησόν με», επαναλάμβαναν το «Εν αρχή ην ο Λόγος». Όλα αυτά αποδεικνύουν την επίδραση της ιωάννειας γραμματείας στον μικρασιαστικό Χώρο.

του Ιερού – υποκατάσταση του Ναού, αμέσως μετά την Κανά, ενώ ακολουθεί ο σημαντικός διάλογος νύκτα για την αναγέννηση εξ ύδατος και Πνεύματος. Το τρίτο συνδυάζεται με την Ύψωσή Του, την ώρα που σφάζονται στο Ναό οι πασχάλιοι αμνοί.

IV. Αυτή η περικοπή είναι ιδιαίζουσα επίσης διότι κυριαρχεί **η γεύση - η τροφή**, αν και εμπλέκεται δυναμικά κατεξοχήν **η όραση**. Αυτό που ήδη σε πρώτη ανάγνωση διακρίνει ο ακροατής είναι η Τεχνική της Συμπερίληψης. Το κεφ. 6 ξεκινά με την τροφοδοσία, η οποία δεν γίνεται στην Έρημο και δεν πραγματοποιείται σε συνδυασμό με την ακοή (*κήρυγμα*) του σαρκωμένου «εξηγητή» Λόγου, όπως μάλιστα θα ανέμενε κάποιος σε ένα Ευαγγέλιο, όπου τα ρήματα του μονογενού Θεού κατέχουν ιδιαίτερη σημασία. Μάλιστα τονίζεται ότι ο τρόμος των μαθητών στη Θάλασσα δεν προέρχεται από το εξεγερθέν Χάος, αλλά **από τη θέα του Ιησού** να περιπατεί πάνω στην άβυσσο. Ο λόγος Του «Εγώ Ειμί» παραπέμπει στο Τετραγράμματο, το οποίο όμως κατόπιν διά των λόγων της Ευχαριστίας **ουσιαστικά επεξηγείται** όχι απλώς ως *ὁ Θεὸς οἰκτίρμων καὶ ἐλεήμων μακρόθυμος καὶ πολυέλεος καὶ ἀληθινός*, όπως στο Έξ. 34, 6, αλλά ως **ΣυνΕίναι του Κυρίου διά της προσφοράς της σάρκας και του αίματός Του**.

V. Τα **συναισθήματα** κλιμακώνονται από *αποδοχή* και δη ενθουσιώδη (ανακήρυξη του Υιού σε Προφήτη - Βασιλέα) σε *γογγυσμό* (που παραπέμπει στην Έρημο και τους Αριθμούς), κατόπιν σε *σχίσμα* (6, 52: *Ἐμάχοντο οὖν πρὸς ἀλλήλους οἱ Ἰουδαῖοι [ὄχι ὁ ὄχλος]*) και τέλος σε *απόρριψη*, ένεκα και της κατάπληξης (σοκ) που προκαλεί η βρώση της σάρκας (αντί μάννα) και η πόση του Αίματος ιδίως στα αυτιά των «Ιουδαίων». Σε αυτό το σημείο αναδεικνύεται και η *πιστότητα των Δώδεκα*, εκ των οποίων όμως ένας είναι «διάβολος», ο Ιούδας. Το ίδιο πλούσια είναι και η **Χριστολογία, με φόντο το ερώτημα** «οὐχ οὗτός ἐστιν Ἰησοῦς ὁ υἱὸς Ἰωσήφ» (6, 42), το οποίο ανακαλεί την ετυμολογία του μάννα («τι είναι **αυτό**;»): Προφήτης (taheb), Βασιλεύς, Χριστός, αν και ο ίδιος αποκαλύπτεται ως Γιαχβέ, Υιός Ανθρώπου και εμμέσως ως πασχάλιος αμνός («πάσχων Υιός»). Μάλιστα τα κεφάλαια περί πάσχοντος Υιού κλιμακώνονται στον Ησαΐα με το κεφ. 55, όπου γίνεται αναφορά σε συμπόσιο όσων ακούνε τον Προφήτη (πρβλ. κεφ. 26)⁴⁰. Ας μην λησμονείται ότι στην α' ενότητα του Ιω. με τις κλιμακούμενες μεταστροφές προς Εκείνον (κεφ. 1-4) ο Αμνός – Εκλεκτός της Εισαγωγής παρουσιάζεται κατεξοχήν ως Νυμφίος. Στη β' ενότητα, όπου και πραγματοποιείται η σύγκρουση με τους «Ιουδαίους» μάλλον κυριαρχεί η Εικόνα του ως Ποιμένος (κεφ. 10).

Οι επισημάνσεις του G Wheaton για τη σημασιολογία του Πάσχα στον Δεύτερο Ναό είναι σημαντικές, καθώς μόνον έτσι νοηματοδοτούνται οι ενέργειες των πρωταγωνιστών⁴¹:

1. Το Πάσχα αναβίωσε μέσω της ενεργούς ανάμνησης η λαχτάρα της λύτρωσης – απελευθέρωσης από τον Εχθρό. Νομίσματα εκείνης της περιόδου έχουν χαραγμένο το ποτήρι του πασχάλιου οίνου, ως «σύμβολο» της νέας Διαθήκης. Σημειωτέον ότι το αίμα των μονομάχων όπως και το «δέρμα» τους, χρησιμοποιούνταν για σκοπούς θεραπευτικούς (επιληψία), αποτρεπτικούς των δαιμόνων και καλλυντικούς.

⁴⁰ 55, 1-2: *οἱ διψῶντες πορεύεσθε ἐφ' ὕδωρ καὶ ὅσοι μὴ ἔχετε ἀργύριον βαδίσαντες ἀγοράσατε καὶ πίετε ἄνευ ἀργυρίου καὶ τιμῆς οἴνου καὶ στέαρ. Ἴνα τί τιμᾶσθε ἀργυρίου καὶ τὸν μόχθον ὑμῶν οὐκ εἰς πλησμονὴν ἀκούσατέ μου καὶ φάγεσθε ἀγαθὰ καὶ ἐντρυφήσει ἐν ἀγαθοῖς ἡ ψυχὴ ὑμῶν.*

⁴¹ G. Wheaton 2010, 58-94.

2. Το Πάσχα επίσης συνδυάστηκε στο παρελθόν με την αποστολή αγγελιοφόρων – «αποστόλων» υπό του Βασιλέα και την Πρόσκληση όλων να ανέβουν **προς** την Αγία Πόλη και το Όρος του Ναού (πρβλ. Ιωβηλαία 49.5-13). Η βρώση του *άμωμου ενιαύσιου* πασχάλιου αμνού, του οποίου τα οστά δεν συντρίβονταν, όπως και ο ραντισμός του κατωφλίου διά του αίματός του, δεν συνεπαγόταν μόνον τη διάσωση των συμμετεχόντων από τον εξολοθρευτή άγγελο. Συμβόλιζε την συγκρότηση - το «μένειν εις» **ένα σώμα** όλων των Ισραηλιτών απανταχού της γης.
3. Τέλος η βρώση του πασχάλιου αμνού συνεπαγόταν ανανέωση - ανακαίνιση της **Διαθήκης**, η οποία είχε διασπαστεί ένεκα της *απιστίας* του λαού. Γενικότερα στον Ιουδαϊσμό η βρώση και η πόση, ήταν «μεταφορές», οι οποίες επίσης συνδυάζονταν με τα εξής:
 - A. Αποδοχή της Πρόσκλησης στο Συμπόσιο της Σοφίας (Σιρ 24,21),
 - B. «Μετάληψη» της Αιώνιας Ζωής (Ιωσήφ και Ασινέθ)⁴².

Εν προκειμένω, στο Ιω. 6 συμβαίνουν οι εξής «ανατροπές»:

1. Ο όχλος εξαιρετικά πολυπληθής (5.000 μόνον οι άνδρες) έρχεται προς τον Ιησού, ο οποίος ως «εναλλακτικός» Ναός κάθεται πάνω σε Όρος! Ήδη έχει διακηρύξει στο **Ιερό**, που έχει μεταβληθεί σε *Οίκο Εμπορίου*, ότι το Σώμα του είναι ο περιλαμπρος **Ναός** (2, 19).
2. Βεβαίως ο όχλος τελικά λαχταρά για *θαύματα* και όχι για *σημεία*, τα οποία αποκαλύπτουν την «άλλη διάσταση» της παρουσίας του Ιησού ως *Κυρίου και Θεού* (6, 26). Το πλήθος της Γαλιλαίας, το οποίο συνέρευσε *ὅτι ἐθεώρουν τὰ σημεῖα ἃ ἐποίει ἐπὶ τῶν ἀσθενούντων*, κατόπιν δεν διερωτάται καν **πώς** ο Κύριος μετέβη από τη μία όχθη στην άλλη. Τους απασχολεί μόνον το **πότε** (6, 26). Τότε θα αναζητήσουν σημείο **εκ του Ουρανού** για να τους απαντήσει ο Κύριος, όχι στο σημείο του Ιωνά, όπως στους Συνοπτικούς (Μτ. 12, 39. 16, 4 κ. παρ.), αλλά στο ότι εκείνος είναι ο άρτος, ο **άνωθεν** ερχόμενος, ο οποίος επιπλέον διασώζει από **τον θάνατο**. Σημειωτέον ότι στην παράλληλη αφήγηση του κεφ. 4, οι Σαμαρίτες (που ίσως εκπροσωπούν και τις 10 φυλές), προσήλθαν και πίστεψαν ότι *Αυτός* είναι ο Σωτήρας του Κόσμου χωρίς να δουν κάτι εντυπωσιακό. Γι' αυτό σε αυτούς έμεινε ο Μεσσίας τρεις επιπλέον ημέρες.
3. Στο κεφ. 6 οι μαθητές και μάλιστα ο πρωτόκλητος Φίλιππος και ο Ανδρέας καλούνται αρχικά να προσκαλέσουν σε *κατάκλιση* και τέλος να συλλέξουν *κοφίνους δώδεκα*. Σημαντικό ότι τα *οψάρια* (και όχι *ιχθύες*) στο πλαίσιο τού **ἵνα μή τι ἀπόληται**⁴³, δεν συνιστούν αντικείμενο συλλογής. Εν προκειμένω προσημαίνεται ο ρόλος των μαθητών στην (Ιερ)αποστολή. Μόνον στο Ιω. η συγκρότηση των Δώδεκα συνδέεται με όσους δεν αμφισβητούν τη ρεαλιστικότητα της Ευχαριστίας, αν και στον ίδιο κύκλο παραμένει ο Ιούδας. Σημειωτέον ότι στην περίπτωση του κεφ. 4 (στ. 8) είχε αποστείλει τους μαθητές του στην πόλη για να φέρουν «τροφές» (και έτσι βρέθηκε μόνος με τη Σαμαρίτισσα από την οποία επίσης ζητά νερό), ενώ στο τέλος του ίδιου κεφαλαίου, όταν έρχονται οι μαθητές του, τους ομιλεί για άλλου είδους βρώση και τους ετοιμάζει για **θερισμό σιταριού**, για το οποίο εκείνοι δεν κόπιασαν να σπείρουν (4, 38).

42 J. M. Schroeder 2003, 247. Επίσης συμβολίζει την εντατική μαθητεία και κοινωνία με τον Ιησού (Ιγνάτιος, Ρωμαίους 7.3) και την Αποδοχή του Μηνύματος (Ευ. Φιλ. 23β). Παραπέμπει στον K. Berger 1994, 203 κε..
43 17,12. 18,9.

4. Τελικά στο κεφ. 6 γίνεται λόγος για όσους **πιστεύουν** στον Κύριο και είναι δώρο του Πατέρα (6, 37) και έτσι γιορτάζουν το αληθινό Πάσχα, συγκροτώντας **τον νέο Λαό** και **ανακαινίζοντας** τη Διαθήκη (6, 45 = Ησ. 54, 13) .

Εξ επόψεως της ηθικής του δώρου παρατηρούμε τα εξής:

- I. Ήδη στην Εισαγωγή υπογραμμίσθηκε ότι η θεία Ευχαριστία, και μάλιστα με τη **ρεαλιστικότητα** που προβάλλεται στο Ιω. (βλ. παρακάτω) είναι το έσχατο δώρο της Ζωής που διακρίνει τον Χριστιανισμό και από τη Συναγωγή και από άλλες Συνάξεις της αυτοκρατορικής εποχής. Προϋποθέτει τα δώρα (**α**) της Δημιουργίας διά του Λόγου, η οποία **στο κεφ. 5**, περιγράφεται ως διαδικασία διαρκής και εναργή (*creatio continua*) κι όχι απλώς ως μια στιγμή Μεγάλης Έκρηξης (κατά την οποία *υπήρχε ο Λόγος*), σε συνδυασμό με τη δωρεά. (**β**) της αποκατάστασης της ανθρώπινης «Ψυχικής Υγείας» (= ψυχοσωματικής αρτιότητας) μέσω του λόγου του Λόγου όπως και (**γ**) της **ενεργειακής ησυχίας του Σαββάτου**, κατά την οποία *ο Πατήρ μου έως ἄρτι ἐργάζεται καὶ ἐγὼ ἐργάζομαι* (5, 17). Γι' αυτό και παρότι σε πρώτη ανάγνωση αυτό παραβιάζει τη φυσική σειρά τοποθετείται το Ιω. 6 μετά το κεφ. 5⁴⁴.
- II. Ο Κύριος στο συγκεκριμένο κεφάλαιο (Ιω. 6) παρέχει και τον «ἄρτον τον επιούσιον» και τη σάρκα Του, η οποία έτσι αναδεικνύεται ως **η έσχατη Χάρις**, πλαισιούμενη από την χορηγία του ύδατος ζώντος στα κεφ. 4 και 7-8 (όπου προβάλλει και ως το Φως). Σκόπιμη είναι και η γενικότερη χωροταξική εναλλαγή στο Ευαγγέλιο μεταξύ Γαλιλαίας και Ιεροσολύμων. Σημειωτέον ότι στο Ιω. 6 *ευχαριστιακό* χρώμα κατέχει και η πρώτη τροφοδοσία των 5.000 (αντί των 400 του Ελισσαίου [Δ' Βασ. 4, 42 κε.]), καθώς έχουμε «ανάκληση», ευχαριστία, κλάσματα.⁴⁵ Σ αυτή τη «δωρεά», η οποία απευθύνεται σε πλήθος, ο Κύριος χρησιμοποιεί προϋπάρχουσα ύλη, ενώ στην χορηγία της Κανά μεταβάλλει τα 500 λίτρα (!) ύδωρ σε άριστο οίνο - «αίμα της αμπέλου», όπως συμβαίνει και με τη Γη της οποίας είναι δημιουργός. Ίσως η τροφοδοσία των 5.000 συμβολίζει τις αγάπες και η βρώση της σάρκας Του τη θεία Μετάληψη. Μάλιστα σε αυτήν την τροφοδοσία (σε αντίθεση προς τους Συνοπτικούς) **ο ίδιος ο Ιησούς μοιράζει προσωπικά στο πλήθος τα ψωμιά**, τα οποία μόνον ο Ιωάννης τονίζει ότι (α) είναι **κρίθινα** (όπως ήταν οι *ἄρτοι των πενήτων*) και (β) ότι προέρχονται επίσης από δωρεά, την οποία πραγματοποιεί ένα **παιδάριον** (και όχι οι μαθητές). Στο σημείο αυτό δεν έχουμε υπαινιγμό μόνον στο προαναφερθέν θαύμα του Ελισσαίου. Ίσως αντικατοπτρίζεται η συνήθεια να προσκομίζουν στην πρώτη Κοινότητα την πρώτη ύλη *παιδιά*, τα οποία και στην Α' Ιω. (2, 14. 18) διαπιστώνουμε ότι κατέχουν εξέχουσα θέση στην Κοινότητα.

44 Αρκετοί ερευνητές προβληματίστηκαν εάν το κεφ. 6 αρχικά συνδεόταν με το κεφ. 4, καθώς η μετακίνηση (το *απήλθεν*) του στίχου 6, 1, σχετίζεται καλύτερα με την *Κανά*, παρά με τα *Ιεροσόλυμα* του κεφ. 5. Επί τη βάση των ανωτέρω, θεωρώ ότι σκοπίμως τοποθετήθηκε το κεφ. 6 αμέσως μετά το κεφάλαιο, που αναδεικνύει την θεραπεία του παραλυτικού της κολυμβήθρας της *Ιερουσαλήμ*, Βηθεσδά, και την κραυγή «Ἄνθρωπον οὐκ ἔχω», αλλά και τον διάλογο περί της Κρίσης και της αληθινής κατάπαυσης του Σαββάτου. Βλ. J. M. Schroeder 2003, 207.

45 Πρβλ. 6, 23: *ὅπου ἔφαγον τὸν ἄρτον εὐχαριστήσαντος τοῦ Κυρίου.*

III. Ως αποκορύφωση του Κεφ. 6 έχουν τοποθετηθεί τα λόγια περί του Δώρου των Δώρων. Έχουμε όμως τα εξής παράδοξα για τον έμπειρο αναγνώστη: **(α)** Είναι σοκαριστική η γλώσσα, τη στιγμή που απουσιάζει οποιαδήποτε μνεία «ανάμνησης» ή «πρόληψης» των Εσχάτων, όπως αντιθέτως συμβαίνει στον Παύλο⁴⁶: **τρώγω** αντί **εσθίω**, **σάρκα** αντί για **σώμα**, **αίμα** για **ποτήριο**. Επιπλέον ο Ιωάννης ομιλεί για διαρκές **τρώγων** (σε διαρκή ενεστώτα), προτάσσει το **μου** και για το **αίμα** που θεωρούνταν φορέας της ζωής που ανήκει αποκλειστικά και μόνον στον Θεό. **(β)** Μάλιστα την τροφή, που δεν χορηγεί απλώς άφεση αλλά ζωή αιώνια και ανάσταση, αρχικά την ονομάζει **άρτον της ζωής και μετά άρτος ζων**, έκφραση που σημαίνει μάλλον ένα παράδοξο: το «ζωντανό ψωμί» (6, 51. πρβλ. 4, 10-11)⁴⁷. **(γ)** Τελικά το σώμα Του, που προσφέρεται υπέρ τῆς τοῦ κόσμου ζωῆς (6. 51), ενώ υποκαθιστά και υπερβαίνει το πασχάλιο δείπνο (εβρ. seder), **τελεσιουργείται διαρκώς** και όχι άπαξ (όπως το πασχάλιο δείπνο). Ας μην λησμονείται ότι ο Κύριος στο κεφ. 2 έχει ταυτίσει το Σώμα Του (που απαρτίζεται από τη σάρκα και το Αίμα) ως τον κατεξοχὴν Ναό (κι όχι απλώς το Ιερό), που θα εγείρει αυτεξουσίως ο ίδιος μετά από τρεις μέρες. **(δ)** Αυτό που επίσης εντυπωσιάζει στα υπό εξέταση ευχαριστιακά λόγια είναι ότι δεν απευθύνονται **σε β' πληθυντικό**, υπονοώντας κοινότητα, αλλά σε τρίτο πρόσωπο. **(ε)** Επιπλέον ενώ στους Πειρασμούς των Συνοπτικών (Μτ. 4, 4 = Δτ. 8, 3), ο Κύριος διακηρύσσει ότι δεν ζει μόνο με άρτο ο άνθρωπος, αλλά με το θεϊκό ρήμα, στην περίπτωση του κεφ. 6, δεν γίνεται καμιά αναφορά στο ζωποιοό λόγο (τα ρήματα και τις εντολές) του Λόγου, παρά μόνον στην Ευχαριστα, έστω κι αν από τον Ωριγένη οι συγκεκριμένοι στίχοι ερμηνεύτηκαν αλληγορικά προς αυτήν την κατεύθυνση. **(στ)** Στα ευχαριστιακά λόγια του Ιω. 6 δεν απαντά αντιθετικός παραλληλισμός (τουλάχιστον άμεσα) προς τον πασχάλιο Αμνό, αλλά προς το Μάννα.

IV. Θεωρώ ότι στην αποκορύφωση της Δωρεάς Του στην Συναγωγή της Καπερναούμ, τα λόγια, που εκφωνεί για τη σάρκα και το αίμα του, ουσιαστικά δεν είναι απλώς παράλληλα στο κεφ. 4 και στο διάλογο περί ύδατος ζώντος με τη Σαμαρίτισσα, αλλά συνεχίζουν και κλιμακώνουν όσα είχε διακηρύξει επίσης Πάσχα, αν και «νύχτα» σε ένα πρόσωπο - «ραββίνο» (!), το Νικόδημο⁴⁸. Και στις δύο περιπτώσεις έχουμε ρήματα του τύπου «Αμήν, αμήν λέγω υμίν», το σχήμα «άνω - κάτω», τον χριστολογικό χαρακτηρισμό «Υιός του Ανθρώπου» (ο οποίος ήδη στο λόγο προς το Ναθανάη παρουσιάζεται ως η κλίμακα του Ιακώβ [1, 51] που ενώνει τα διεστώτα), τον Μωυσή και τα «σημεία» του και παράδοξα, αφού στην α' αφήγηση ο Μεσσίας «ταυτίζεται» με τον όφι της ράβδου, κάτι που παραπέμπει και σε σύμβολο του Ασκληπιού.

46 Προφανώς τα λόγια αυτά, που προκάλεσαν και την κατηγορία εναντίον των Χριστιανών για καννιβαλισμό (θυέστεια δείπνα, οιδιπόδειες μίξεις ένεκα του ασπασμού των αδελφών), συνδέονται με τα λόγια του Κυρίου στα κεφ. 7-8, περί ποταμών ζώντος ύδατος που θα ρεύσουν από την κοιλιά του πιστεύοντος σε αυτόν, για να μεταβάλουν το περιβάλλον σε Εδέμ.

47 *Ερμηνεία Δυσκόλων Χωρίων της Γραφής. Τόμος Γ'.* Αθήνα: Σταυρός 1994, 82-83.

48 Ουσιαστικά πρόκειται για Κορύφωση μετά τα λόγια περί του Υιού του Ανθρώπου ως Κλίμακα, ως περίλαμπρου Ναού στο όρος Μορία, ως του Όφως του Μωυσέως και της εν Πνεύματι και αληθεία λατρείας.

V. Αναλυτικότερα:

¹⁴ *Και καθώς Μωϋσῆς ὑψωσεν τὸν ὄφιν ἐν τῇ ἐρήμῳ,
οὕτως ὑψωθῆναι δεῖ τὸν Υἱὸν τοῦ Ἀνθρώπου,*

¹⁵ **ἵνα πᾶς ὁ πιστεύων ἐν αὐτῷ ἔχη ζωὴν αἰώνιον.**

¹⁶ *Οὕτως γὰρ ἠγάπησεν ὁ Θεὸς τὸν Κόσμον,
ὥστε τὸν Υἱὸν τὸν μονογενῆ ἔδωκεν,
ἵνα πᾶς ὁ πιστεύων εἰς αὐτὸν μὴ ἀπόληται ἀλλ' ἔχη ζωὴν αἰώνιον.*

¹⁷ *Οὐ γὰρ ἀπέστειλεν ὁ Θεὸς τὸν Υἱὸν εἰς τὸν Κόσμον
ἵνα κρίνη τὸν Κόσμον,
ἀλλ' ἵνα σωθῆ ὁ κόσμος δι' αὐτοῦ.*

¹⁸ **Ὁ πιστεύων εἰς αὐτὸν οὐ κρίνεται· ὁ δὲ μὴ πιστεύων ἤδη κέκριται,
ὅτι μὴ πεπίστευκεν εἰς τὸ Ὄνομα τοῦ μονογενοῦς Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ.**

Σε αυτήν της ενότητα του Ιω. 3⁴⁹ παραδόξως δεσπόζει ο πρώτος πληθυντικός⁵⁰ (αφού μάλλον ομιλεί ο Ιησούς και ο Πατέρας ή/και το Πνεύμα παρά η διαλεγόμενη Κοινότητα με τους «κρυπτοχριστιανούς» της Συναγωγής⁵¹. Α' Ιω. 1, 1). **(β)** με τη διακήρυξη της ανάβασης στον ουρανό μόνον από τον **Υιό του Ανθρώπου** και όχι από τον Μωυσή (πρβλ. και την πολεμική στο 1, 17) και άλλους θείους άνδρες. **(γ)** την πρώτη κυριακή προφητεία του Πάθους διά **(i)** της ανάκλησης της ύψωσης του όφους στην έρημο (το οποίο περιγράφεται ως κατεροχήν «σημείο» στο Αρ. 21, 9. Σοφ. Σολ. 16, 6-7) και **(ii)** ταυτόχρονα της θυσίας (γνωστής ως Ακεντά) του **Υιού**⁵² και όχι του πρωτότοκου / μονογενοῦς υιού τού Αβραάμ Ισαάκ στο Όρος του Ναού Μορία (Γέν. 21). Η τελευταία συνδεόταν με τη θυσία του πασχάλιου αμνού στον ίδιο χώρο. Ενώ μάλιστα η Ακεντά χάρισε αξιομισθίες στο λαό των Ιουδαίων, η θυσία του Ιησού έχει οικουμενικές συνέπειες για καθέναν που πιστεύει, αφού με την προσφορά τού Υιού εκδηλώνεται η απόλυτη αγάπη του Νυμφίου Θεού προς τον κόσμο και κάθε άνθρωπο προσωπικά: *οὕτως γὰρ ἠγάπησεν ὁ Θεὸς τὸν Κόσμον, ὥστε τὸν Υἱὸν τὸν μονογενῆ ἔδωκεν, ἵνα πᾶς ὁ πιστεύων εἰς αὐτὸν μὴ ἀπόληται ἀλλ' ἔχη ζωὴν αἰώνιον*⁵³. Ταυτόχρονα για πρώτη φορά στο Ιω. **διακηρύσσεται η Κρίση** (και μάλιστα όχι από τον Ιωάννη τον Πρόδρομο, όπως στο Λκ. 3, 7-9), η οποία δεν επίκειται και δεν αφορά στον αμαρτωλό κόσμο, όπως αναμενόταν στα αποκαλυπτικά κινήματα.

⁴⁹ Σε αυτή την παράγραφο καταγράφονται όσα αναφέρω στο βιβλίο μου Ο Ευαγγελιστής Ιωάννης, 154-157.

⁵⁰ Η μετάβαση από την ενότητα περί της αναγέννησης σε αυτή περί της πίστης στον Υιό και της σωτηρίας επιτυγχάνεται (α) με την τέταρτη κατά σειρά φράση *Ἀμήν ἀμήν λέγω λέγω σοι ὅτι ὁ οἶδαμεν λαλοῦμεν καὶ ὁ ἑώρακαμεν μαρτυροῦμεν, καὶ τὴν μαρτυρίαν ἡμῶν οὐ λαμβάνετε. Εἰ τὰ ἐπίγεια εἶπον ὑμῖν καὶ οὐ πιστεύετε, πῶς ἐὰν εἶπω ὑμῖν τὰ ἐπουράνια πιστεύετε;* (στ. 11-12).

⁵¹ Έτσι ο J. M. Schröder 2003, 97.

⁵² Αξιοσημείωτο είναι η επωδός /το ρεφραίν που επαναλαμβάνεται δύο φορές: *ἵνα πᾶς ὁ πιστεύων ἐν αὐτῷ ἔχη ζωὴν αἰώνιον* (στ. 15-16). Στον στ. 16 προστίθεται το *μὴ ἀπόληται*, ενώ έπεται και ο στ. 17 που επιβεβαιώνει το ίδιο θέμα αρνητικά: *οὐ γὰρ ἀπέστειλεν ὁ Θεὸς τὸν Υἱὸν εἰς τὸν Κόσμον ἵνα κρίνη τὸν Κόσμον, ἀλλ' ἵνα σωθῆ ὁ κόσμος δι' αὐτοῦ*. Πέρι της Ακεντά βλ. Ν. Ολυμπίου 2008, *passim*.

⁵³ Π.Ν. Τρεμπέλας 1979, 118: *Εἶναι ἡ «Βίβλος ἐν μικρογραφία» σύμφωνα με τον Λούθηρο. Διὰ της ὅλης φράσεως εξαίρεται ἡ καθολικότης της σωτηρίας, (πᾶς), ἡ ευκολία του μέσου (πιστεύων), το μέγεθος του προσλαμβάνομένου κακοῦ (μὴ ἀπόληται), ἡ διάρκεια και το εξαίρετον του επιτυχανόμενου αγαθοῦ (ζωὴ αἰώνια).*

Παραδόξως και αυτή (η κρίση) προκαλείται από την τέλεια αγάπη του Θεού (πρβλ. 13, 1-2). Εντυπωσιακή είναι η ποιητική μορφή των στ. 14-18, όπου ο Ιησούς, ο **Αμνός του Θεού**, αυτοπαραλληλίζεται με όφι (!), ενώ ταυτόχρονα με την επανάληψη της λέξεως κόσμος, χρησιμοποιείται το λέξιμα Υιός με κλιμάκωση της σημασίας του (ὁ Υἱὸς τοῦ Ἀνθρώπου, ὁ μονογενῆς Υἱὸς, ὁ Υἱὸς [απόλυτα], τὸ Ὄνομα τοῦ μονογενοῦς Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ).

Σημειωτέον ότι και στις τροφοδοσίες του Ιω. 6 παρεμβάλλεται η αποκάλυψη - θεοφάνεια **Ἐγὼ Εἰμί** στο σκοτεινό χαστικό Περιβάλλον της Γαλιλαίας με ταυτόχρονα υπέρβαση του Χρόνου και του Χώρου, αφού μόλις εισέρχεται στο «περιβάλλον» τους ο Ιησούς φθάνουν αμέσως στην Καπερναούμ. Ἴσωςέτσι ερμηνεύεται το Τετραγράμματο ως **Ἐγὼ Εἰμί («ο Ὄν») ὑπὲρ ἡμῶν**. Βεβαίως το Ιω. 6 διευκρινίζει ότι το εν εμοί δεν σχετίζεται απλώς με **τη λυτρωτικά θεά της Εικόνας και Σοφίας του Θεού**, αλλά για τη ίδια την βρώση της σάρκας και του αίματός Του, η οποία με τη σειρά διακρίνεται από την απλή τράπεζα και τροφοδοσία με άρτους της αρχής του κεφ. 6. Για την Κρίση γίνεται λόγος ήδη στο Ιω. 5 (στ. 21 κε.).

Ο κίνδυνος να παρερμηνευθούν τα λόγια του ως ατομικό Δώρο προς «ολίγους», οδήγησε στον Ιω. να υποκαταστήσει στο Τελευταίο Δείπνο Του την Παράδοση των Μυστηρίων (Verba Testamenti) (1) με το νικητήρα των Ποδών και του Ιούδα ως «υποδείγματος», (2) με τον λόγο περί Εκείνου ως αμπέλου⁵⁴ και (3) με την Αρχιερατική Προσευχή υπέρ της ενότητας. Αμέσως μετά στα κεφ. 7-9 στην Ιερουσαλήμ κατά την πανηγυρική έσχατη μέρα της εορτής της Σκηνοπηγίας κράζει: *ἐάν τις διψᾷ ἐρχέσθω πρὸς με καὶ πινέτω. ὁ πιστεύων εἰς ἐμέ, καθὼς εἶπεν ἡ γραφή, ποταμοὶ ἐκ τῆς κοιλίας αὐτοῦ ῥέουσουσιν ὕδατος ζῶντος* (7, 37-38). Ο πιστεύων στον Ιησού δεν αποκτήσει ατομικά τη Ζωή, αλλά θα γίνει Θυσιαστήριο - Ζωοδόχος Πηγή που θα μεταβάλει το περιβάλλον του από στέππα σε Εδέμ. Και κάτω από τον Σταυρό, ουσιαστικά αποδέκτης της χορηγίας δεν είναι ένα άτομο αλλά μία νέα Οικογένεια.

Συμπερασματικά μέσω των ευχαριστιακών λογίων του Ιω. 6 στο κέντρο της δημόσιας δράσης του Πρωταγωνιστή του, (**α**) διακρίνεται η απλή βρώση των «αγαπών» από τη μετάληψη της σάρκας του Υιού του Ανθρώπου, τη στιγμή που η Σοφία στο Παρ. 9, 1 κε. προσκαλεί σε ένα δείπνο στο «παλάτι» της μέσω της υιοθέτησης της Τορά. Και τα δύο είναι κατεξοχήν δώρα **απροϋπόθετα**, καθώς δεν προηγείται εξομολόγηση, νηστεία και ακοή των ρημάτων του σαρκωμένου Λόγου, ενώ μοιράζει ο ίδιος ο Χριστός σε 5.000 άνδρες την τροφή για να χορτάσουν, *κατεβαίνοντας* μάλιστα από το «άγνωστο» όρος (όπως υπονοεί το 6, 16). (**β**) Τονίζεται ότι δεν αρκεί ούτε η θέα του «Κρεμασμένου Ὁφews» (όπως τονίσθηκε μετά την αναφορά στο βάπτισμα ως «αναγέννησης εξ ὕδατος και πνεύματος») ούτε η ακοή του λόγου Του για να μεταγγισθεί η αιώνια ζωή. Στην εν Πνεύματι και αληθεία Λατρεία του οφείλουν να συμμετέχουν ενεργά όλες **οι αισθήσεις** και ιδίως η γεύση, ώστε να ενσωματωθεί σε καθέναν ξεχωριστά ο αυτοπροσφερόμενος σαρκωμένος Λόγος, του οποίου τον Ναό (= το Σώμα) τελικά *κατέφαγε* ο ζήλος του Πατέρα Του. Για να γίνει κατανοητό αυτό, ο Ιωάννης χρησιμοποιεί γλώσσα *σοκαριστική*. Στο τέλος του Ιω. θα επιστρατευτεί και η αφή της «πλευράς» του νέου αρχιερέως Αδάμ ως της

54 Ἴδῃ στο τέλος της δημόσιας δράσης του, όταν τον επισκέπτονται οι Ἕλληνες μέσω του Φιλίππου και του Ανδρέα, οι οποίοι πρωταγωνιστούν και στο Ιω. 6, πάλι σε συνάφεια όπου γίνεται λόγος για Υἱὸ τοῦ Ἀνθρώπου, «άνω και κάτω», σημειώνονται τα εξής: *ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ἐάν μὴ ὁ κόκκος τοῦ σίτου πεσῶν εἰς τὴν γῆν ἀποθάνῃ, αὐτὸς μόνος μένει· ἐάν δὲ ἀποθάνῃ, πολὺν καρπὸν φέρει* (12,24).

ζωοδόχου πηγής του αίματος και του ύδατος. Συνεπώς οι δύο κρουνοί είναι σημαντικοί στην αναίρεση της λανθασμένης πίστης ότι ο Χριστός αποχωρίστηκε τον Ιησού κατά την Σταύρωση. Βεβαίως η παρουσία του αίματος, του κατεξοχήν «συμβόλου» της ζωής, είναι αυτή που μεταβάλλει το ύδωρ σε **Ζων** στην περίπτωση του λογισμού της πλευράς του κατεξοχήν Ανθρώπου, ο οποίος στο Ιω. «λειτουργεί» όντως ως Αρχιερέυς, Βασιλεύς και Γιαχβέ. **(γ)** Η αποδοχή των λόγων αυτών είναι συστατική του κύκλου των Δώδεκα και θα συγκροτήσει και τη νέα Οικογένεια. Με αυτό άλλωστε το στοιχείο ταυτότητας διακρίνεται η χριστιανική Ιωάννεια Κοινότητα από την Ιουδαϊκή, προς την οποία ομιλεί ο Κύριος με το «οι πατέρες υμῶν» (αντί «ἡμῶν» του Παύλου), και τις άλλες κοινότητες του μικρασιατικού χώρου. **(δ)** Βεβαίως και η συγκεκριμένη βρώση και πόση, η οποία μεταβάλλει τον πιστεύοντα σε πηγή ύδατος ζώσα, δεν εξασφαλίζει την αιωνιότητα. Σε αυτήν πίστεψε και ο «διάβολος» Ιούδας, ο οποίος «δαιμονίστηκε» ήδη από την «υπερβολική» (κατ' αυτόν) δωρεά του όντως πολύτιμου μύρου στα πόδια του Ιησού, ένεκα ευγνωμοσύνης από την Μαρία για το ύψιστο δώρο: την χορήγηση ζωής διά της ανάστασης του αδελφού της Λαζάρου και της κατίσχυσης επί του «αγγέλου του θανάτου». Γι' αυτό και στο Μυστικό Δείπνο του Ιω. υποκαθίσταται η θεία μετάληψη των δώρων με το κατεξοχήν «δώρο» του νικητήρα των ποδῶν των άλλων. Εν προκειμένω ο Ιωάννης αισθητοποιεί με έναν άκρως ζωντανό τρόπο το λόγιο περί διακονίας αντί θρόνων, το οποίο ο «συνοπτικός» του Ιω. Λουκάς (τουλάχιστον όσον αφορά στη διήγηση του Πάθους), τοποθετεί απλώς μετά την Παράδοση των Μυστηρίων. Ο Ιούδας παρότι «τρώγει» - κοινωνεί χάνεται στο σκοτάδι.

Έτσι μεταθέτοντας τα ευχαριστιακά λόγια στο κεφ. 6 δίνει εξαιρετική έμφαση στο γεγονός ότι η θεία Κοινωνία της σάρκας είναι ζωτικής σημασίας για το να είναι κάποιος μαθητής του Υιού. Ταυτόχρονα στο κεφ. 13 «διορθώνει» κάθε ατομοκεντρική σακραμεταλιστική παρεξήγηση. Δεν σώζει αυτόματα η θεία μετάληψη, εάν κάποιος (α) δεν εξευτελίσει εαυτόν με το να νίψει πόδες (ακόμη και προδοτών), επιδεικνύοντας την ύψιστη θυσιαστική αγάπη, και (β) εάν δεν παραμείνει προσκολλημένος στην άμπελο (παρά τις ωδίνες) ώστε να γίνει ο ίδιος θεία Κοινωνία για το περιβάλλον του. Ίσως και γι' αυτό δεν παραλληλίζεται αντιθετικά στο Ιω. 6 ο Ιησούς με τον αμνό, παρότι η βρώση Του συσσωμάτωνα την χριστιανική Κοινότητα απανταχού της γης, όπως το «πάσχα» των Εβραίων. Ο Ιησούς προβάλλει ως τέτοιος στην ώρα Του με το «Τετέλεσται» και τη δημιουργία μιας νέας Οικογένειας, όπως είχε ήδη «προτυπώσει» στην Κανά.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Α. Πηγές (ΠΑΛΑΙΑ ΚΑΙ ΚΑΙΝΗ ΔΙΑΘΗΚΗ)

- * *Biblia Hebraica Stuttgartensia*, Επιμ. K. Elliger - W. Rudolph, 1990.
- * *Η Παλαιά Διαθήκη κατά τους Ο΄*, Επιμ. A. Rahlfs, Αθήνα: Αποστολική Διακονία της Εκκλησίας της Ελλάδος, 1981.
- * *Η Παλαιά Διαθήκη. Μετάφραση από τα πρωτότυπα κείμενα*, Ελληνική Βιβλική Εταιρεία, 1997
- * *Novum Testamentum Graece*²⁸, Επιμ. B. και K. Aland, C.M. Martini, J. Karavidopoulos, B.M. Metzger, Stuttgart: Deutsche Bibelgesellschaft, 2012.

Β. Δευτερεύουσα Βιβλιογραφία

- Αγόρα, Κ. (2020): *Περί Θ. Ευχαριστίας και τρόπων μεταλήψεως*. <https://kostasagoras.blogspot.com/2020/03/blog-post.html>, (ημερ. ανάκτησης 20.03.2021)⁵⁵
- Αγουρίδη, Σ. (2015): *Υπόμνημα στις Επιστολές Α΄, Β΄ και Γ΄ Ιωάννη*. Αθήνα: Εκδόσεις Άρτος Ζωής.
- Αγουρίδη, Σ. (2005): *Το Κατά Ιωάννη Ευαγγέλιο Α΄. Κεφ. 1-12*, Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Πουρναρά.
- Άρτος Αγγέλων. Παραδόσεις και Πρόσληψη (2014): Πρακτικά Συνεδρίου του 13ου Διεθνούς Επιστημονικού Συνεδρίου της Ελληνικής Εταιρείας Βιβλικών Σπουδών υπό την αιγίδα της Ι. Μ. Σερρών «Άγγελοι και πνεύματα στην Αγία Γραφή» (Σέρρες - υπό έκδοση).
- Δάφνη, Ν. (2011): 'Η λέξη «σάρξ» στον Ώση (Ο΄) και τον Ίωάννη, Είς Μαρτύριον τοῖς Ἔθνεσι, Τόμος Χαριστήριος Εικοσαετηρικός εἰς τὸν Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην κ.κ. Βαρθολομαῖον, Ἀριστοτέλειο Πανεπιστήμιον Θεσσαλονίκης, Θεολογικὴ Σχολή, Θεσσαλονίκη 2011, 201-216 (< «Σὰρξ μου ἐξ αὐτῶν» LXX-Hos ix 12. Zur Theologie der Sprache der Septuaginta. *Vetus Testamentum* 51 [2001] 336-353).
- Δεσπότη, Σ. (2017α): *Ο Ευαγγελιστής Ιωάννης. Σπουδή στην Ιωάννεια Γραμματεία*. Αθήνα: Εκδόσεις Έννοια.
- Δεσπότη, Σ.: (2017b): *Σπουδή στην Παύλεια Θεολογία*. Αθήνα: Εκδόσεις Έννοια.
- Δεσπότη, Σ. (2018):, *Η Ανάσταση του Λαζάρου και των «αδελφών» του στο Κατά Ιωάννη Ευαγγέλιο*. Θ΄ Θεολογικό-Αγιολογικό Συνέδριο με θέμα : «Ο Άγιος Λάζαρος, ο τετραήμερος και φίλος του Χριστού» Ιερά Μητρόπολις Λαγκαδά. Φεβρουάριος 2018 (Πρακτικά υπό Έκδοση) <http://scholar.uoa.gr/sotdespo/presentations>.
- Καρακόλη, Χρ. (1997): *Η θεολογική σημασία των Θαυμάτων στο Κατά Ιωάννη Ευαγγέλιο*, Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Πουρναράς.
- Κέντρου Βιβλικών και Πατερικών Σπουδών, Τόμος Α΄ (2008): «Η Αποστολική Πίστη». Αθήνα: Εκδόσεις Όρος.
- Κέντρου Βιβλικών και Πατερικών Σπουδών, Τόμος Β΄ (2008): «Η Αποστολική Πίστη». Αθήνα: Εκδόσεις Όρος.
- Λουδοβίκου, πατ. Ν., *Μεταλαμβάνοντας σε καιρούς πανδημίας ή τα Χριστολογικά βάθη του εαυτού και η Θεία Κοινωνία*. <https://antifono.gr/>.
- Νταλιάνη, Π. (2016): «Άρτος Αγγέλων (Ψαλμ. 77,25)», *Δελτίο Βιβλικών Μελετών* 31.Β (2016) 72-81
- Ολυμπίου, Ν. (2008): *Από τη θυσία του Αβραάμ στην Akedah Yitzhak*, Αθήνα: Εκδόσεις Έννοια
- Παλάτζα, Α. (2019): Χριστός, το Μάννα εξ Ουρανού καταβάν. *Τιμητικός Τόμος για τόν Καθηγητή Γεώργιο Π. Πατρῶνο* (ἐπιστημονική ἐπιμέλεια: Κ. Ί. Μπελέζος, μέ τή συνεργασία τοῦ π. Κ. Παπαθανασίου καί διορθώσεις Δ. Β. Γόννη). Ἀθήνα, 707-723.
- Πάπας Βενέδικτος ΙΣΤ΄ (2012): *Ιησούς από Ναζαρέτ. Β΄ Μέρος: Από την Είσοδο στην Ιερουσαλήμ μέχρι και την Ανάσταση*. Αθήνα: Ψυχογιός.

- Ράτσινγκερ, Πάπας Βενέδικτος ΙΣΤ' (2012): *Ιησούς από Ναζαρέτ. Β' Μέρος: Από την Είσοδο στην Ιερουσαλήμ μέχρι και την Ανάσταση*. Αθήνα: Εκδόσεις Ψυχογιός.
- Σωτηροπούλου, Ν., *Ερμηνεία Δυσκόλων Χωρίων της Γραφής* (1994): Τόμος Γ'. Αθήνα: Εκδόσεις Σταυρός.
- Τερλιμπάκου, Ζ. (2010), «καὶ ἔφαγον πάντες καὶ ἐχορτάσθησαν [...]». *Οι ευαγγελικές Διηγήσεις του πολλαπλασιασμού των ἄρτων*. Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Γράφημα.
- Τρεμπέλα, Π.Ν. (1979): *Υπόμνημα εις το Κατά Ιωάννην Ευαγγέλιον*, Αθήνα: Εκδόσεις Σωτήρ.
- Berger, K. (1994): *Theologiegeschichte des Urchristentums*. Tübingen, Basel.
- Despotis, A. (2019): *The Philosophical-Religious Hybridity in John 6 and Its Reception in the Commentaries of Origen and John Chrysostom*. Jacobus Kok, Martin Webber, Jermo van Nes (Eds.), *Drawing and Transcending Boundaries in the New Testament and Early Christianity*, BzVB 339, LIT, 47-67.
- Drewermann, E. (1992): *Die Spirale der Angst. Der Krieg und das Christentum*, Herder Freiburg-Basel-Wien.
- Hergenröder, C. (1996): *Wir schauten seine Herrlichkeit. Das johanneische Sprechen vom Sehen im Horizont von Selbsterschließung Jesu und Antwort des Menschen*, Echter Verlag.
- Hoping, Helmut (2007): *Mehr als Brot und Wein. Zur Kultur der Gabe* (12. Vorlesung am 21.11.2007). <http://www.podcasts.uni-freiburg.de/religion-und-theologie/theologie/glaube-und-kultur-begegnung-zweier-welten> (βλ. και <https://www.videoportal.uni-freiburg.de/channels>). Ουσιαστικά συμπυκνώνει σε αυτή (τη Διάλεξη) μια σειρά δημοσιεύσεων του αναφορικά με την Ευχαριστία.
- Fotopoulos, J. (2006): *Τα Θυσιαστήρια Δείπνα στη Ρωμαϊκή Κόρινθο. Μία Κοινωνικο-ρητορική Ανάλυση του Α' Κορ. 8:1-11:1*. (Μτφρ. Μ. Γκουτζιούδη), BB 37, Θεσσαλονίκη.
- Jensen, M.D, (2012): *Affirming the Resurrection of the Incarnate Christ. A Reading of 1 John*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Schröder, Jörn-Michael (2003): *Das eschatologische Israel im Johannesevangelium. Eine Untersuchung der johanneischen Israel-Konzeption in Joh 2-4 und Joh 6*, Tübingen-Basel: Francke 61-32.
- Wheaton, G. (2010): *The Role of the Jewish Feasts in John's Gospel*. University of St. Andrews, Scotland.
- Wolter, M. (2011): *Paulus. Ein Grundriss seiner Theologie*, Neukirchen-Vluyn: Neukirchener Verlag.

THE MEANING OF THE EUCHARIST AS A GIFT - GIVING PAR EXCELLENCE IN THE GOSPEL OF JOHN (CHAPTER 6)

Summary:

The Gospel according to John, by shifting the words of Eucharist to Chapter 6, he places great emphasis on the fact that the divine Communion of the flesh is vital to being a disciple of the Son. At the same time in chapter 13 he "corrects" any individual-centered sacramentalistic misunderstanding. Divine Communion does not automatically save if one (a) does not humiliate oneself by washing one's feet (even of his traitor), displaying the sacrificial love, and (b) if one does not remain attached to the vine (despite the pains of childbirth) to become himself divine Communion for his environment.

Keywords:

"Gift Economy",
Thanksgiving,
Forgiveness.